

Forrás: <http://www.folyoirat.tortenelemtanitas.hu/2017/10/zrinszki-janos-kinyo-laszlo-a-tortenelmi-tudas-alkalmazasa-8-efolyamon-egy-vas-megyei-felmérés-eredményei-08-01-06/>

Zrinszki János – Kinyó László

A történelmi tudás alkalmazása 8. évfolyamon: egy Vas megyei felmérés eredményei

Tanulmányunk a történelem tantárgy mérési-értékelési hagyományaihoz csatlakozik. A 2015/2016-os tanévben 8. osztályos tanulók történelmi tudásának tantervi előírásokhoz kapcsolódó eredményességét, valamint a tudásukat befolyásoló háttértényezőket vizsgáltuk Vas megyei tankerületek iskoláiban, kilenc tanulócsoport bevonásával. Elsődlegesen arra kerestük a választ, hogy milyen jellegű történelmi tudással rendelkeznek a diákok négy év történelemtanulást követően.

Tanulmányunk szerkezeti felépítése az empirikus pedagógiai kutatások eredményeinek interpretálásakor megszokott hagyományokat követi. A szakirodalmi áttekintésben elsőként a történelmi tudás sajátosságait tárgyaljuk a természettudományi tudás ismert jellemzőivel összevetve, majd a történelemtanulás során fejlesztendő, kialakítandó készségek és képességek alaptantervi és kerettantervi tartalmait tekintjük át. A tantárgyi mérés eredményeinek bemutatásakor a mintaszintű elemzések eredményei mellett a tesztfeladatok megoldásai elemezzük. Kitérünk az egyes iskolák átlageredményeire, majd megvizsgáljuk, hogy az SNI-s és BTM-es tanulók befolyásolják-e az egyes osztályok eredményeit. A háttérváltozókkal végzett elemzéseinkben a tantárgyi attitűdök, a félévi osztályzatok, a tanulmányi átlag és a nemek eredményeket befolyásoló szerepére összpontosítunk.

Bevezető gondolatok

Mivel a történelem tantárgy nem része az országos kompetenciaméréseknek, csak viszonylag kevés, főként az önszerveződés és a tudományos érdeklődés motivációira visszavezethető mérési-értékelési kezdeményezések jóvoltából rendelkezhetünk némi információval arról, hogy a magyar diákok milyen szintű történelmi tudással rendelkeznek.¹ Az általános iskolai képzési ciklus végén különösen fontos kérdés, hogy tanulóink vajon megfelelő alapot szereztek-e, és a későbbi tanulmányaik folyamán képesek lesznek-e további ismereteket elsajátítani és használható történelmi látásmódot kiépíteni maguknak.

Elméleti háttér

A társadalomtudományi és történelmi tudás

Az ezredforduló környékétől kezdődően egyre jobban felértékelődött a társadalomtudományi tudás szerepe. A gazdaságban, a társadalmi élet különböző területén, de mindennapi ügyeink intézésében is egyre több humán műveltségben járatos emberre van szükség. A munkaerő-piaci változások következtében az iparban is egyre kevesebb ember vesz részt a

Zrinszki János – Kinyó László: A történelmi tudás alkalmazása 8. évfolyamon: egy Vas megyei felmérés eredményei

termelésben, miközben egyre többen foglalkoznak az adott termék tervezésével, értékesítésével, hatásvizsgálatával, népszerűsítésével. A szolgáltatások területén is megnőtt a humán műveltséggel felvértezett munkaerő utáni igény; elegendő, ha az utazási igények gyors növekedésére, vagy a szabadidő eltöltésének sokszínűségére gondolunk.

A demokrácia valós megéléshez napjainkban fejlett kommunikációra, kritikai szemléletre, vélemények értelmezésére, értékek szintetizálására van szükség. A humán műveltség mibenlétéhez, sajátosságainak megismeréséhez közelebb juthatunk, ha az ismert jellemzőit összevetjük a reál tudás szerveződésével. Míg a humán területeken meghatározó a verbalizáció és a képi megjelenítés, a reálterületeken hosszabb folyamat eredménye a fogalomalkotás. Reálterületeken a fogalmi rendszer absztrakciós piramisa meredekebb és többszintű, míg a humánterületen alacsonyabb, de szélesebb alapokon nyugszik. Mindez befolyással lehet a tudás szerveződésére is. Különbözik a két területen az iskolán kívüli előzetes tudás szerepe is. A természettudományok területén a tanulók saját közvetlen tapasztalataikra is építhetnek (kognitív konstruktivizmus), míg a társadalomtudományok területén inkább mások elbeszéléseiből meríthetnek (szociálkonstruktivizmus). A társadalomtudományok több területének közös vonása az időbeliség sajátos dimenziója és az idődimenziókban keletkezett történetek egymásutánisága.²

A narratív (elbeszélő) megismerés a XX. század utolsó évtizedeiben vált a társadalomtudományok meghatározó irányzatává. A történetek elsajátítása mutatja, mit tart egy közösség jónak, helyesnek, rögzítik a közösség normáit, értékeit, így a narratív megközelítésnek az oktatással azonos szerepe van a nevelésben, a személyiség formálásában. Ugyanakkor a társadalomtudományi tudás sem nélkülözheti a reálterületeknél kidolgozott és jól mérhető folyamatokat, a logikai következtetéseket, ok-okozati összefüggéseket, az indukciót vagy a dedukciót. A bruneri két megismerési forma – a paradigmikus és a narratív – valójában jól megfér a társadalomtudományi, azon belül elsősorban a történelmi tudás vizsgálatánál.³

A történelemoktatás hazánkban nincs könnyű helyzetben, mivel a diákokon és a szülőkön kívül gyakran az oktatás berkein belül is kritikák fogalmazódnak meg a tantárgy fontosságával kapcsolatban.⁴ Paradox módon ez egyszerre mind a tantárgy fontosságát is jelzi, s ha óraszámának csökkentésére tettek is kísérletet, szerepe az érettségi tárgyak között máig nem kérdőjeleződött meg.

A történelemmel laikusként foglalkozó emberek a történelmi tudást általában a történelmi ismeretekre és annak reprodukálására egyszerűsítik le, holott a történelmi tudás nem önmagában lévő tudás, része a diák átfogó tudásrendszerének, bár az erős tantárgycentrikusság miatt a diákok, sőt gyakran a pedagógusok is különállónak kezelik.

A tantárgy erős szubjektív társadalmi és szakmai megítélése miatt a történelemtanítás céljairól és konkrét tartalmáról is gyakran kérdések merülnek fel.⁵ A történelmi tények megítélése korról korra változik, az aktuális korban kutató történészek és a társadalom gondolkodásmódja befolyásolja, mikor, milyen kép alakul ki egy-egy eseményről.⁶ A XXI. század felgyorsult és globalizált világában egyre nehezebb meghatározni a gyermekek számára elsajátítandó korszerű történelmi tartalmakat. A történelemmel foglalkozó kutatók, szakemberek arra az álláspontra helyezkedtek, hogy a történelem oktatását is a szakértelem, műveltség, kompetencia helyes arányaira kell helyezni, kiemelve a (történelmi) gondolkodás fejlesztését.⁷ Történelmi gondolkodás történelmi ismeretek nélkül viszont nem fejleszthető. Képesség nem működik ismeret nélkül, különösen igaz ez a történelem tantárgyra,⁸ melynek tanulása esetén a diák folyamatos elvonatkoztatásra kényszerül. Azt azonban nehéz meghatározni, kinek, mennyi legyen a szükséges történelmi ismeret

évszámból, fogalomból, nevekből stb. A kerettanterv kísérletet tesz erre, de a valóság sokszor távol áll az elvárásoktól. Bár kevés történelemdidaktikai kutatás lelhető fel Magyarországon, és maga történelemdidaktika is identitáskereséssel küzd⁹ mind a szakértők, kutatók, mind a véleményt nyilvánító történelemtanárok egyöntetű megállapítása szerint a magyar diákok történelmi tudásában komoly hiányosságok fedezhetők fel.¹⁰

A történelmi gondolkodás

A gondolkodás kutatásában elért pszichológiai eredmények – némi megkésettiséggel ugyan – a társadalomtudományok körében is megjelentek. Bár hazánkban jóval kevesebb kutatás zajlott a történelmi gondolkodással összefüggésben, mint Nyugat-Európában, az 50-es, 60-as években Kelet-Európában is elindultak a taxonómiai, illetve történelmi gondolkodással kapcsolatos kutatások,¹¹ az utóbbi években hazánkban is egyre fontosabb kérdéssé vált a történelmi gondolkodásról való gondolkodás. Fontos lenne tudni „[...] *milyen kognitív folyamatokat tartalmaz a történelmi megismerés, milyen gondolkodási képességek fejlődnek a tanulóknál a tantárgy tanulása során*”.¹²

Dárdai Ágnes szerint¹³ a történelemtanulás elsősorban történelmi gondolkodást jelent, annak a képességnek a birtoklását, hogy valaki a múlt, jelen, jövő hármasságában tudjon gondolkodni. Szabó Zoltán és Vass a kritikai gondolkodással kapcsolatban az ok-okozati viszonyok megértését sorolja a történelmi gondolkodáshoz.¹⁴ Kojanitz László¹⁵ négy lehetséges iskolai történelmi gondolkodás-fejlesztési irányt különböztet meg:

- a történelmi ismeretek mibenlétéről való gondolkodás fejlesztése;
- a történelemírás sajátos problematikájának megismerése;
- adaptív történelmi műveltség megismerése;
- történelmi tudatosság kialakítása jelen viszonyainkat illetően.

Kojanitz¹⁶ a történelmi tudás tartóoszlopaiként a képességfejlesztést, a jól adaptálható értelmezési kereteket (események, adatok értelmezése, összehasonlítása), történelmi tudatosságot (múlt és jelen összefüggése) és a reflektív történelemszemléletet (történelemkutatásról, történelmi tudásról való gondolkodás) határozza meg.

Kaposi¹⁷ rámutat, hogy differenciált történelmi gondolkodáshoz a történelmi megismerés által juthatunk el. Gönczöl¹⁸ a történelmi tudást (gondolkodást) olyan hálózatként írja le, ahol a háló pontjait az adott időben és térben bekövetkező események alkotják, a pontokat összekötő hálókat pedig az eseményeket összekötő logikai értelmezés.

A fenti megközelítések kapcsolatban állnak Kinyó és Barasevich¹⁹ megközelítésével, mely szerint a történelmi gondolkodás az általános (kritikai) gondolkodás része, de átnyúlik a kognitív kereteken. Egy speciális gondolkodási forma, mely nem merülhet ki a memorizálásban, a tanultak reprodukciójában. Fejlődéséhez sokféle képesség szükséges, központjában pedig a történelmi megértés áll. A történelmi gondolkodás része tehát a már tárgyalt történelmi megismerés, fogalmi fejlődés, vagy a részletesebben később tárgyalandó a tantárgyhoz kapcsolódó általános és „speciális” képességek, készségek.

A történelmi gondolkodással kapcsolatban a kutatók többnyire külön említik a kritikai gondolkodást. Nem vitás, hogy a fejlett történelmi gondolkodás nem nélkülözheti a kritikai gondolkodás képességét. A kritikai gondolkodás alapvető célkitűzése a NAT-nak és a kerettantervnek is, de 5. osztályban az életkori sajátosságok miatt igen nehéz megalapozni, s a pedagógusok szubjektív beszámolóí alapján még 8. osztályban sem működik sokkal jobban. A cél az lenne, hogy a diákok meg tudják különböztetni a valóságot a fikciótól, a tényeket a véleményektől, észrevegyék a döntések mögött húzódó egyéni érdekeket. A

Zrinszki János – Kinyó László: A történelmi tudás alkalmazása 8. évfolyamon: egy Vas megyei felmérés eredményei

tanulmány szerzői egyetértenek azzal, hogy a kritikai gondolkodás általános értelemben az oktatás ideális kimenete lehet, hiszen az a tudomány, a demokratikus társadalom, de hovatovább a mindennapi életünk alapjának is tekinthető²⁰. Plasztikusan mutat rá a kritikai gondolkodás egyre jobban felértékelődő szerepére: *„Abban a világban, melyet eluraltak az érzelmi kitörések, a szövegkörnyezetükből kiragadott idézetek, a gyújtóhangú beszédek, az érzelmeket inkább felszító, mint lecsillapító publicisztikai elemzések, az emberek ösztönös gondolkodását fegyelmező történelmi gondolkodás szerepe még soha nem látszott ennyire fontosnak”*.

A történelem oktatásának nehézségeit látva egyetérthetünk Wineburg egy másik kijelentésével is: *„A történelmi gondolkodás nem egy természetes folyamat, és nem is valami olyan dolog, ami magától kialakul a pszichológiai fejlődés során, valójában szemben áll azzal, ahogy valójában gondolkodunk.”*²¹

Történelmi készségek és képességek

Az (általános) készségek, képességek, ismeretek kialakítása és fejlesztése iránti elköteleződés megfogalmazódik a köznevelési törvény bevezető fejezeteiben,²² miközben a történelemoktatás már egy évtizede magáénak vallja a képesség jellegű tudás kialakításának fontosságát,²³ a történelmi képességek kutatásával foglalkozó szakemberek (is) beépítették gondolatmenetükbe a képesség, készség, kompetencia terminusokat. A történelemdidaktikai munkákban számos képességgel találkozhatunk; olvashatunk érvelési képességről, feladatértelmezési képességről, olvasási képességről, feleletalkotó, elemző, lényegkiemelő, problémamegoldó, szövegértő, összefüggés-teremtő stb. képességekről.²⁴

Az iskolai történelemtanulást lezáró érettségi vizsgakövetelmény öt kompetenciát nevesít: források használata és értékelése, szaknyelv használata, tájékozódás térben és időben, eseményeket alakító tényezők feltárása, történelmi eseményeket alakító tényezők tematikus szempontú bemutatása.²⁵

Tanulmányunkban azon képességek bemutatására térünk ki részletesebben, melyek a történelemtanítás fundamentumait képezik, és az általunk lebonyolított vizsgálat mérőeszközében tartalmi lefedésüket meg tudtuk valósítani.

Időrendiség, kronologikus gondolkodás

A történelmi idő eseményekhez kapcsolódik, melyeknek van sorrendje, tempója, nélkülük nem értelmezhető az előtte, utána, a fejlődés, haladás fogalma.²⁶ Évszámok nélkül nem beszélhetünk történelmi gondolkodásról, tartalom nélkül történelmi képességfejlesztésről, ugyanakkor az évszámok pusztá ismerete sem nevezhető történelmi tudásnak.

Vita tárgyát képezheti, mennyi az az évszám, amely feltétlenül szükséges egy hétköznapi kötetlen (információkeresés nélküli) „történelmi témájú” beszélgetéséhez. Kojanitz²⁷ 30-40 olyan memorizálandó évszámot említ, amelyeket a diákok rendszeresen ismételve, a maguk történelmi helyzetébe behelyezve elmélyíthetnek.

A történelmi időszemlélet fejlődésének fontos pillére a korszakolás (periodizáció). Elvárásként fogalmazódhat meg, hogy egy-egy korszak hallatán annak alapvető jellemzői, eseményei felidőződjenek a diákok gondolkodásában. Az olyan komplex fogalomrendszerek, mint például a *„nagy földrajzi felfedezések kora”* kialakuláshoz igen sok háttérismeret egységbe szerveződésére, hálózatosodására van szükség.²⁸ A szilárd alapok elsajátítását követően pedig további fejlesztésre nyílhat lehetőség, ha [...] *azonos időben, de egymástól távoli terekben zajló történések között* [...] (szinkronizmus) teremtünk kapcsolatokat [...]

Zrinszki János – Kinyó László: A történelmi tudás alkalmazása 8. évfolyamon: egy Vas megyei felmérés eredményei

vagy egyazon helyszínen, különböző korokban felvett pillanatképeket”[...] kapcsolunk össze.²⁹

A diákok többsége 11–12 éves korban már rendelkezik a kronologikus gondolkodás alapjaival. Ugyanakkor a gyermekeket tanító kollégák közül minden bizonnyal többen megkérdőjelezték ezt a kijelentést, és inkább *Gautschival* értenek egyet, aki úgy véli, egy 10–12 éves gyermek számára az időstruktúrák nagy része teljesen üres, jelentés nélküli.³⁰ A valós helyzet empirikus kutatásokkal megfelelő pontossággal feltérképezhető lenne, de addig is abban bizonyosan egyetértenek a történelemtanárok, hogy az általános iskolai történelemtanítás négy éve alatt a „kvantitatív időkezelés”³¹ folyamatos gyakorlására, alakítására, finomítására van szükség.

Tájékozódás térben

A térbeli tájékozódás fejlesztése kevesebb kihívást rejt, mint az időérzékelés kialakítása, hiszen a tér könnyebben szemléltethető.³² A diákok már alsó tagozatban megtanulják az égtájakat, kontinenseket, tanulmányoznak falitérképet és atlaszt, ismerkednek a szimbólumokkal, egyszerűbb térképjelekkel. Azonban mindez nem jelenti azt, hogy akár csak az égtájak esetében alkalmazható tudással rendelkezzenek.

10–11 éves kortól – amikortól a kivetített térbeli gondolkodás is megjelenik – a tér független struktúrákat kezd alkotni. A történelmi térképen való tájékozódás segít a tanulónak ismereteket szerezni, megkönnyíti a történelmi folyamatok megértését, fejleszti a transzformálási képességet, így a történelmi gondolkodás fejlődését.³³ A térképismeret fejlesztéséhez – hasonlóképpen, mint az időszemlélet esetében – bizonyos mennyiségű szilárd alapismeretre van szükség (kontinensek, óceánok, főbb tengerek, folyók, stb.). Bár a kerettanterv mind az évszámokat, mind a helységneveket felsorolja, mégis kevésbé járulnak hozzá a cél eléréséhez, mert gyakran nem a történelemhez, hanem a földrajzhoz kapcsolódnak, és rejtve maradnak az egymásra épüléshez szükséges viszonyítási pontok.

Az oktatás ideális kimenete az lenne, ha a tanult helységeket többféle méretarányú, különféle témájú és típusú térképen, esetleg földgömbön is megtalálnák a diákok. Ha a történelemórákon egy-egy témánál csak egyféle térképen szemléltetjük az eseményeket, a tanulók feltehetően csak ugyanazon a térképen fogják megtalálni a tanultakat, de nem lesznek képesek transzformálni tudásukat. Átgondolt, alaposan megtervezett térképhasználattal tematikus történelmi tudás is kialakulhat: érdemes lehet például egy-egy terület változását időben nyomon követni, vagy összevetni a múltat a jelen állapotával. További lehetőség, ha a térbeli tájékozódás csomópontjait, fontosabb viszonyítási pontjait többszörös kontextusba helyezzük, integráljuk a történelmi tudás hálójába, hogy tér, idő, fogalom és esemény együttesen aktivizálódjon.

Vajda³⁴ a térképpel kapcsolatos gyakorlatokat három szakaszra osztja: (1) megismerkedés a térképpel (színek, jelmagyarázatok), (2) információgyűjtés, történelmi jelenségek értelmezése, (3) történelmi jelenségek interpretációja (mozgás és változás bemutatása). A történelmi térben való tájékozódás a hétköznapi életben is hasznunkra válhat; utazások, kirándulások alkalmával magabiztosságot adhat. Bármilyen típusú térképet használ is a pedagógus (vaktérképet, animációs térképet, történelmi atlaszt, falitérképet), alapvető cél, hogy a térkép a megértést segítse elő. A térben és időben való rutinos tájékozódáshoz absztrakciós képességre van szükség,³⁵ melynek fejlesztése eredményesebben megvalósulhat térképeken, mint fogalmakon keresztül.

Történelmi fogalmak

A gyerekek egy része spontán módon számos társadalomtudományi fogalmat sajátít el környezetéből, majd az iskolában tömegesen szembesülnek új tartalmú fogalmakkal, gyakran olyanokkal is, amelyek eltérő jelentéssel bírnak egy-egy tanórán. Az általános iskolában a fogalmak (főleg a történelmi fogalmak) tanítását gyakran a gyermekek személyes, konkrét tapasztalatának hiánya nehezíti meg és teszi elvonttá.

A szakirodalom hangsúlyozza a kulcsfogalmak fontosságát, és a kerettanterv is különbséget tesz tartalmi, illetve értelmező kulcsfogalmak között. A történelem tantárgy esetében a fogalmi fejlődés egy hálózatba szerveződött fogalmi hálóként ragadható meg, melynek részei az értő gondolkodásunk alapjait és az alkalmazható történelmi tudás kialakulását képező kulcsfogalmak.³⁶ A 2008-as kerettanterv csupán (történelmi) fogalmakat sorol fel, a 2012-es (és 2014-ben módosított) már kulcsfogalmakat, adatokat, és (történelmi) fogalmakat. A kulcsfogalmak sikeres tanítása lehetővé teszi az új tartalmak eredményes befogadását, elősegítik, hogy a tanulók gondolkodni tudjanak arról, mit, milyen mértékben értettek meg; ebben az értelemben a metakognitív és az önszabályozó tanulást is segíti.³⁷

Hazánkban Eperjessy Géza és Szebenyi Péter³⁸ végzett vizsgálatot a történelmi fogalmi fejlődés területén a 10–18 éves korosztály bevonásával, több, mint 7000 fős mintán.³⁹ Kutatásuk megállapításait (szemléletes-képi, konkrét, rendszeres fogalmi gondolkodás szintjei) az oktatásirányítás is beépítette a kerettantervek bevezető szövegeibe.

A fogalmi fejlődés akadályozó tényezője lehet a pedagógus és a diák eltérő minőségű és szintű gondolkodása. Mivel a történelmi kulcsfogalmak „egyértelműen a rendelkezésre állnak” a pedagógusok számára, az igazi kihívás azt jelenti, hogy a diákok részére történő értelmezést sokoldalúvá tudjuk-e tenni. Sikerül-e a fogalmakat valóságához közeli feladatokkal vagy grafikonelemzésekkel⁴⁰ hálózatba kapcsolni és rendszeresen előhívhatóvá tenni?

A történelmi tudással kapcsolatos elméleti összefoglalásnak az volt a célja, hogy ráirányítsuk a figyelmet a tantárgy oktatásához szükséges szakdidaktikai tudás fontosságára. Bár a történelemdidaktika, a történelem oktatásának eredményességéhez kapcsolódó mérések még nem érik el a természettudományok oktatásával kapcsolatos vizsgálatok mennyiségét (a történelem kötelező érettségi tárgy, miközben nem szerepel az országos kompetenciamérés területei között), de az utóbbi években e terület mérése-értékelése esetében is némi pozitív irányú változás tapasztalható.

A kutatás céljai, kérdései

A kutatás célja, hogy megismerjük, miként kapcsolódik a tanulók történelmi tudása a tantervi előírásokhoz, valamint a tudásukat befolyásoló háttértényezőkhöz. Arra keressük a választ, hogy (1) milyen jellegű történelmi tudással rendelkeznek a diákok négy év történelemtanulást követően, és (2) rendelkeznek-e a tanulók a történelmi tudás általunk vizsgált jellemzőivel. Információhoz kívánunk jutni (3) a végzős diákok tanulással, tantárgyakkal - kifejezetten a történelemmel - kapcsolatos attitűdjeiről. Célunk között szerepel, hogy megvizsgáljuk, (4) a kutatásba bevont háttérváltozók (pl. a tanulók SNI vagy BTM minősítése) milyen hatást gyakorolnak a diákok teljesítményére.

Módszerek

Minta és adatgyűjtés, adatelemzés

A vizsgálatot a vasvári tankerület iskoláinak tanulói körében kívántuk lebonyolítani. Azonban a tervezés során kiderült, hogy a tankerületben nem lesz elegendő számú diák az adatok számítógépes elemzéséhez, így a szomszédos tankerületek – szombathelyi, zalaegerszegi, körmendi – egy-egy iskoláját is felkerestük. A vasvári tankerület nem csak Vas megye legkisebb tankerülete, de egyben a leghátrányosabb helyzetű is. A tankerület 736 tanulóinak 16,84 százaléka integrált keretek között tanuló SNI-s diák (tankerületi adat), ami további 6,8 százalék BTM-s tanulóval egészül ki. A mérésben a BNO F70-es diákok nem vettek részt. A kerületben lévő öt iskola (vasvári, győrvári, püspökmolnári, gersekaráti, csehimindszenti) és a kerületen kívüli három iskolával együtt (nádasdi, jáki, egervári) nyolc iskola 8. osztályos tanulói kerültek a felmérésbe. Többségük községi, általános tantervű iskola, mindegyik iskolába több környező kistelepülésről járnak be a diákok. A történelmet 8.-ban mindenütt a 2/2008. (II.8.) OKM rendelete alapján oktatják heti két órában, de ötödikben és hatodikban – a nem szakrendszerű oktatás miatt – több helyen is kettőnél kevesebb történelemóra volt. A minta jellegéből, kiválasztásából adódóan véletlenszerű, nem reprezentatív, így a mintára vonatkozó megállapítások sem általánosíthatók, de tanulságok levonására alkalmasak. A minta főbb jellemzőit az 1. táblázat mutatja be.

1. táblázat: A minta jellemzői

<i>Település</i>	<i>Tanulók száma</i>	<i>SNI-s tanulók aránya (%)</i>	<i>BTM-s tanulók aránya (%)</i>	<i>Lányok aránya (%)</i>
Vasvár (a)	16	6,2	12,5	56,25
Vasvár (b)	15	20	0	53,33
Győrvár	16	31	25	43,75
Gersekarát	10	0	30	50
Püspökmolnári	10	0	0	10
Csehimindszent	5	0	80	20
Ják	16	6,2	0	50
Egervár	17	0	5,8	47,05
Nádasd	17	0	0	29,41
Összesen	122	8,1	11,4	42,62

Az adatfelvételre 2016 februárjában szaktanári felügyelet mellett került sor. Az adatok elemzéséhez az SPSS 20 statisztikai szoftvert használtuk. Az ábrák és a jelentős számú képek miatt a 14 feladat elhelyezése 8 feladatoldalig igényelt. Mivel a teszt nem közvetlenül mér ismeretet, az alkalmazott feladatok nagyobb terjedelmet foglaltak el a diákok által megszokott tanórai tesztekhez, dolgozatokhoz képest. A teszt 45 perc alatti megoldásához készségi szintű olvasással kellett rendelkezni, így azok időzavarba kerülhettek, akik olvasási nehézséggel küzdenek (SNI-s, BTM-s diákok). Az időprobléma viszont esetükben egységesen jelentkezett.

A teszt bemutatása

A tesztnek – melyet a javítási és kiértékelési útmutatóval együtt az 1. mellékletben közlünk – nem volt és nem is lehetett feladata a kerettantervi tartalmak teljes lefedése. A 2–3. táblázat a követelményszintekről, illetve a feladattípusok megoszlásáról tájékoztat. A feladatlap követelményrendszere a Bloom-taxonómián alapul (a teszt részletes taxonómiai rendszerét a 2. melléklet tartalmazza), de egyes feladatok kapcsolódnak a SOLO-taxonómiához is: például a 12., 13., 14. feladatok sikeres megoldása a tudáselsajátítás magas szintjét bizonyítja.⁴¹ A teszt megoldását segítette, hogy a követelmények 51,4 százaléka ráismerés volt (l. 2. táblázat), a zárt és nyílt feladatok közel azonos arányban voltak jelen a tesztben (3. táblázat).

2. táblázat: Az itemek alkalmazási szint szerinti százalékos eloszlása

<i>Követelményszint</i>	<i>Itemszám</i>	<i>Gyakoriság (%)</i>
Ráismerés	35	51,4
Felidézés	5	7,3
Átalakítás	10	14,7
Értelmezés	11	16,17
Kivitelezés	7	10,3

3. táblázat: A zárt és nyílt típusú feladatok aránya a tesztben

<i>Feladat jellege</i>	<i>Feladattípus</i>	<i>Itemszám</i>
Zárt	Feleletválasztás	16
	Soralkotás	8
	Alternatív választás	5
	Csoportba sorolás	6
	<i>Összesen</i>	<i>35</i>
Nyílt	Rövid válasz	28
	Relációanalízis	5
	<i>Összesen</i>	<i>33</i>

A NAT és a Kerettanterv irányelveinek megjelenése a tesztben

A teszt összeállítása során a kerettantervi tartalmakból indultunk ki. A tantárgyat tanító pedagógusok egyidejűleg két tantervi változat szerint végzik a munkájukat: 8. osztályban a 2008-as, 5–7. osztályban pedig a 2012-es kerettanterv alapján készült helyi tantervet kell alkalmazniuk. A két tantervben – a különbségek ellenére – sok közös vonás van. Mindkét tanterv alaptervekenységként kezeli az ismeretszerzést, a kritikai gondolkodást, a térbeli, időbeni tájékozódást. A mérésben alkalmazott teszt feladatai illeszkednek a tantervekhez, ugyanakkor a tantervekben szereplő elemek teljes számonkérésére nem vállalkozhattunk. A tesztet, a hozzá tartozó kiértékelési útmutatót, valamint a taxonómia rendszerét tanulmányunk 1–2. mellékletében közöljük.

Zrinszki János – Kinyó László: A történelmi tudás alkalmazása 8. évfolyamon: egy Vas megyei felmérés eredményei

A kapott eredmények értelmezésekor a kritériumorientált tesztelésben használatos elsajátítási kritérium fogalmára támaszkodunk. Az elsajátítás kritériumszintjét (minimumát) 70 százalékban állapítottuk meg.

A teszt feladatai a készségek és képességek alábbi rendszeréhez illeszkednek:

- Ismeretszerzési és feldolgozó képesség (1., 3., 6. feladat)
- Legfontosabb történelmi fogalmak, kifejezések készségi szintű alkalmazása (4., 9., 10. feladat)
- Folyamatosság és a változások szerepének ismerete a történelmi, társadalmi, gazdasági, technikai folyamatokban (7., 14., 12. feladat)
- Események időbeli, térbeli elhelyezése (2., 5., 8., 13. feladat)
- Kritikai gondolkodás (4., 11. feladat)

Ismeretszerzési és ismeretfeldolgozási képesség

A 2008-as kerettanterv a fejlesztendő képességek között nevesíti az egyszerűbb szöveg megalkotását, az átkódolás, transzformációs képességeket (kép-szöveg, szöveg-szöveg, egyszerűbb ábra-szöveg) vonatkozásában.⁴² A teszt 1. feladata kódváltást⁴³ kér, az ábrán látottakat kell értelmezni, majd szöveges formában megjeleníteni. A feladat a szöveg megértését, értelmezését és újrastrukturálását várja el a diákoktól, s egyben hatékony információgyűjtést is szimulál.⁴⁴ A 6. feladatban is diagramokról kellett információt gyűjteni, majd az információval műveletet végezni.

A 9. feladatban információk elkülönítésére, kulcsinformációk megtalálására és ismeretére volt szükség. Utóbbira volt szükség a 12. és a 14/c feladatban is. A 3. feladat túllép az egyszerű szövegértés keretein, mert a szövegből tételmondatot kellett alkotni szöveg kiegészítésével. A tanterv 8. osztályos belépő tevékenységként határozza meg az írott szövegből történő lényegkiemelést és tételmondat meghatározást.⁴⁵ A feladat nehézsége a tételmondat jellegéből fakadt, mert a „ha”, „mivel”, „vagy” alkalmazása deduktív (arisztotelészi logikai) gondolkodási elemek mozgósítását kérte a tanulóktól.⁴⁶

Tájékozódás az időben

Az időbeli gondolkodás szerepével kapcsolatban egyetérthetünk Kojanitz megállapításával: „A múlttól szóló ismeretekről való értelmes gondolkodásnak alapvető feltétele a kronologikus időszemlélet kialakítása”.⁴⁷ E képesség kialakítása és fejlesztése iránti szándék a tantervi dokumentumokban is helyet kap: „A történelem és állampolgári ismeretek tantárgy célja [...], hogy megértesse a folyamatosság és a változás-változtatás történelmi szerepét.”⁴⁸

A diákok időbeli gondolkodása fejlettségének mérését-értékelését az alkalmazott feladatlap több feladata is célul tűzte ki. A 2. feladatban adott történelmi korszakra jellemző fiktív eseményeket kellett a megfelelő történelmi korba helyezni. Az eseményeket tartalmazó mondatokban esetenként több kulcsinformáció is segítette a diákokat. A 8. és a 14. feladat is az időrendiségre épült, míg a 12. feladatban segítséget jelentett, ha a diák rendelkezik az időszámítás alapjaival, és alkalmazni is tudja azt. A 8. feladatban fontos történelmi eseményekből képzett idősorok helyességét kellett megítélni a tanulóknak. A 14. feladatban a diákoknak kellett idősorokat alkotniuk, azonban a feladatban nem események vagy történelmi korszakok szerepeltek, hanem az életmód, gondolkodásmód, technikai fejlődés sajátosságai. Ez a feladat eleget tesz annak a tudásnak a mérésére, melyet az újabb tanterv fogalmaz meg: a tanulás során egy-egy témát (pl. viselet, oktatás változásait, „[...] az előző korokban élt emberek, közösségek élet-, gondolkodás- és szokásmódjainak felidézését [...]”) hosszsmetszeti módon is szükséges áttekinteni, megismertetni.⁴⁹

Zrinszki János – Kinyó László: A történelmi tudás alkalmazása 8. évfolyamon: egy Vas megyei felmérés eredményei

A 7. feladatban a kronologikus gondolkodás folyamatjellegűségére volt szükség, ugyanakkor a feladat kapcsolható az induktív gondolkodáshoz is, hiszen meglévő (képi és szöveges) elemekből fejlődési sorokat – és ezzel új információt – kellett képezni.

Kulcsfogalmak, kritikus gondolkodás

Tanulmányunk korábbi részében részletesebben foglalkoztunk a történelmi fogalmak szerepével. A 10. feladat alapvető, jól elkülöníthető, napjainkra is hatást gyakorló történelmi fundamentumok fogalommagyarázatát kérte a diákoktól ráismerés szintjén. A 4. feladatban a diákoknak történelmi állításokat kellett kritikusan értelmezni. A feladatban a kerettantervekben megtalálható kulcsfogalmak, ismeretek (diktatúra, demokrácia, vallás, Trianon, nemzetiség) alkották az egyes részmondásokat, melyek egymáshoz való viszonyát kellett a diákoknak megvizsgálni.

Mindkét kerettanterv kiemelt szerepet szán a gazdasággal kapcsolatos ismereteknek, de a gazdaság és a történelmi események, illetve a társadalmi változások összefüggésének felismerése nehézséget okoz a diákoknak. Az ok-okozati összefüggés kérdései a 12. feladatban a gazdasági változások és a történelmi események kontextusában jelentek meg. Az összefüggések szöveges formában szerepeltek, a diákoknak ezeket az összefüggéseket kellett transzformálniuk egy gazdasági folyamatokat bemutató ábrába. Mindegyik szövegrészben olyan történelmi fogalmak (kulcsfogalmak) szerepeltek, melyek segíthették a diákokat a feladat megoldásában.

A 11. feladatban ismert magyar események közül kellett kiválasztani a sorsfordítót. E kérdéskörnek a tantervek szintén kiemelt jelentőséget tulajdonítanak.⁵⁰ A 9. feladat az európai (egyetemes) történelemhez kapcsolódott, a diákoknak képek feliratai alapján kellett azonosítaniuk egy-egy országot, majd kulcsinformációkat (eseményeket) kellett az adott országhoz hozzárendelniük.

Térbeli tájékozódás

A diákok a feladatlap megoldásához használhatták a földrajzi és a történelmi atlaszaikat, melyre az adatfelvételi útmutatóban és a feladatutasításban is felhívtuk a figyelmüket.

A térképek használata mindennapos a történelemórákon, azonban a pedagógusok mindennapi munkájukban feltehetően kisebb hangsúlyt fektetnek a 2008-as tantervben megjelenő transzformációs képességre, az eltérő méretarányú térképek használatára.⁵¹ A 13. feladatban az egykori Magyar Királyság területén lévő városok helyét kellett transzformálni egy mai közép-európai térképre, történelmi helyszínt kellett megtalálni egy mai országban, továbbá földrajzi területet, illetve híres történelmi várost kellett eltérő méretarányú térképen jelölni.

Jellegetes (emblemikus) képi információk felismerése, egy-egy korszakra jellemző kép felismerése szintén mindkét tantervben szerepel. Az 5. feladatban szereplő képanyag illeszkedik a kerettantervhez: a tanulóknak transzformálással kellett beazonosítani a képhez kapcsolódó kontinenst.

A háttérkérdőív

A háttérkérdőív kiindulópontját a Szegedi Tudományegyetem 1998-ban használt kérdőíve adta, melyet aktualizáltunk, illetve kiegészítettük a történelem tantárgy tanulásával kapcsolatos kérdésekkel. A kérdőív kérdései hat területet fognak át: (1) iskolai attitűdök (iskolába járás, tantárgyi kedveltség), (2) tanulmányi eredmények (teljesítményelégedettség,

Zrinszki János – Kinyó László: A történelmi tudás alkalmazása 8. évfolyamon: egy Vas megyei felmérés eredményei

humán- és reáltantárgyi jegyek), (3) szülők végzettsége és saját tanulási elképzelések, (4) szociális háttér, (5) tanulási szokások, (6) tanulási problémák (SNI, BTM).

Eredmények

A teszt feladatainak és itemeinek elemzése

A teszt reliabilitásmutatója 0,91, ami a humán tárgyakhoz kapcsolódó tudásszintmérés esetén igen jónak tekinthető. A 68 itemes tesztet 122 tanuló töltötte ki (lásd 4. táblázat), átlagos teljesítményük 58,57 százalékpont (továbbiakban: %p, %pont) volt.

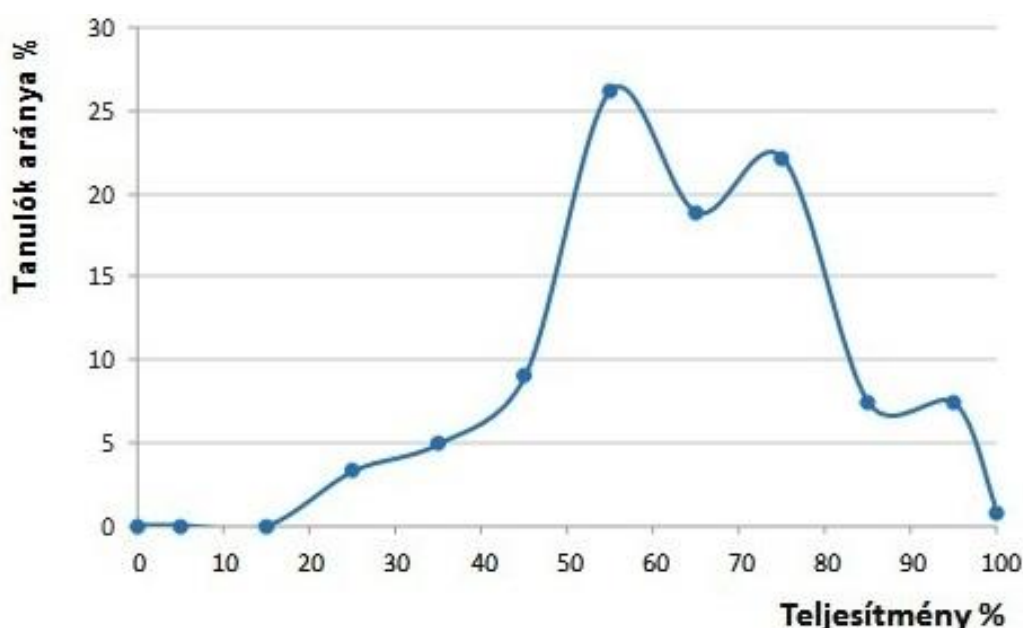
4. táblázat: A teszt empirikus adatai a teljes mintán

Minta (fő)	Itemek száma	Átlag (%p)	Szórás (%p)	Cronbach- α
122	68	58,57	16,99	0,91
Módusz	Medián	Minimum	Maximum	Terjedelem
50 %p	57,3 %p	17,64 %p	95,58 %p	77,94 %p

Az 50%pontos eredmény volt a leggyakoribb, a 122 diákból heten értek el ilyen eredményt. A minta teljesítményének középső értéke 57,3%pont. A legalacsonyabb teljesítmény 17,64%pontos, míg a legmagasabb a 95,58%pontos volt, a terjedelem – a maximum és a minimum eredmény közötti sáv – széles intervallumot fog át (77,94 %pont).

A tanulók teszten elért teljesítményének eloszlását az 1. ábra mutatja. Jól láthatóan a minta több móduszú, azaz a diákok tudása nem egységes, eltérő tudású diákcsoportok azonosíthatóak. A tanulók egy körülbelül 20 százalékos csoportja az 55–65%pontos teljesítménysávban, újabb 20 százalékuk a 65–75 %pontos teljesítmény körül csoportosul.

1. ábra A teszten elért teljesítmény eloszlás a teljes mintán

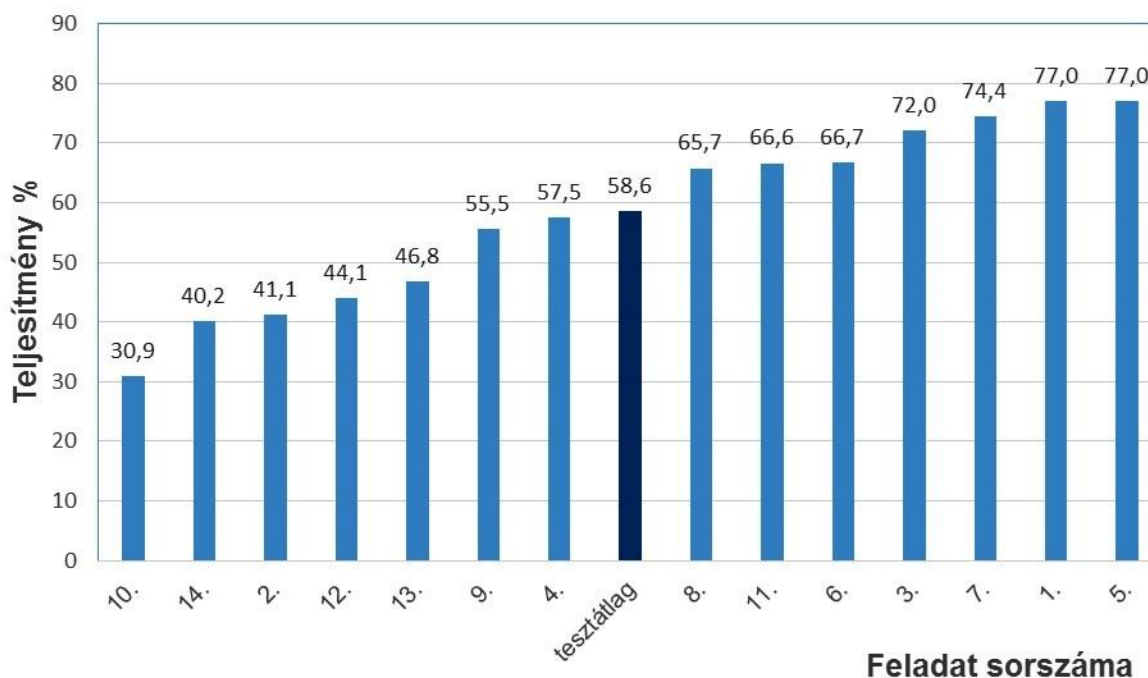
Zrinszki János – Kinyó László: A történelmi tudás alkalmazása 8. évfolyamon: egy Vas megyei felmérés eredményei

A teszt teljesítményének eloszlásáról pontosabb képet kaphatunk, ha összehasonlítjuk a normáeloszlással. A Kolmogorov-Smirnov próba eredménye szerint a teszt teljesítményeloszlása megegyezik a normáeloszlással ($Z=0,77$; $p=0,59$). A grafikon vizuális megjelenése viszont kissé eltér a normáeloszlásra jellemző haranggörbétől, ezért megvizsgáltuk a csúcsossági (kurtosis) és ferdeségi mutatók (skewness) értékeit is.

Mivel a ferdeségi mutató $-0,27$ (nem haladja meg a -1 értéket), a csúcsossági mutató pedig $0,33$, (nem haladja meg a standard hiba kétszeresét, ami $0,22$), az eloszlás a K-S próbának megfelelően normális és szimmetrikusnak tekinthető.

A teszt feladatainak megoldottságát a 2. ábrán követhetjük figyelemmel. A feladatok a 40–50, 50–60, 60–70, 70–80%pontos intervallumokban csoportosulnak a 10. feladat kivételével. A feladatok kapcsolatrendszerét mutatja a klaszterábra is (3. ábra). A klaszteranalízis az 50 százalékos megoldottság alatti és fölötti feladatokat helyezte két nagy csoportba. A 10. feladat bizonyult a legnehezebbnek: a diákoknak nem sikerült elsajátítani, tartós tudássá tenni a legfontosabb történelmi kulcsfogalmakat. A feladatot mindössze négy diák tudta teljesen megoldani, 43-an viszont egyáltalán nem. Feltehetően a társadalommal, a kormányzási formákkal kapcsolatos témák távol állnak a diákok életkori és érdeklődési sajátosságaitól. A kapott eredmény egyébként illeszkedik egy Baranya megyében végzett történelmi fogalmak ismeretére vonatkozó felmérés eredményeihez, melynek átlaga 25%pont volt. „A világos fogalmak egyértelmű használata pedig fontos feltétele (lenne) annak, hogy az iskolából kikerülő fiatalok a felnőtt világ kommunikációra, együttműködésre és közös problémamegoldásra képes, aktív, felelős és sikeres tagjaivá válhassanak.”⁶²

2. ábra: A teszt feladatainak átlaga növekvő megoldottsági sorrendben

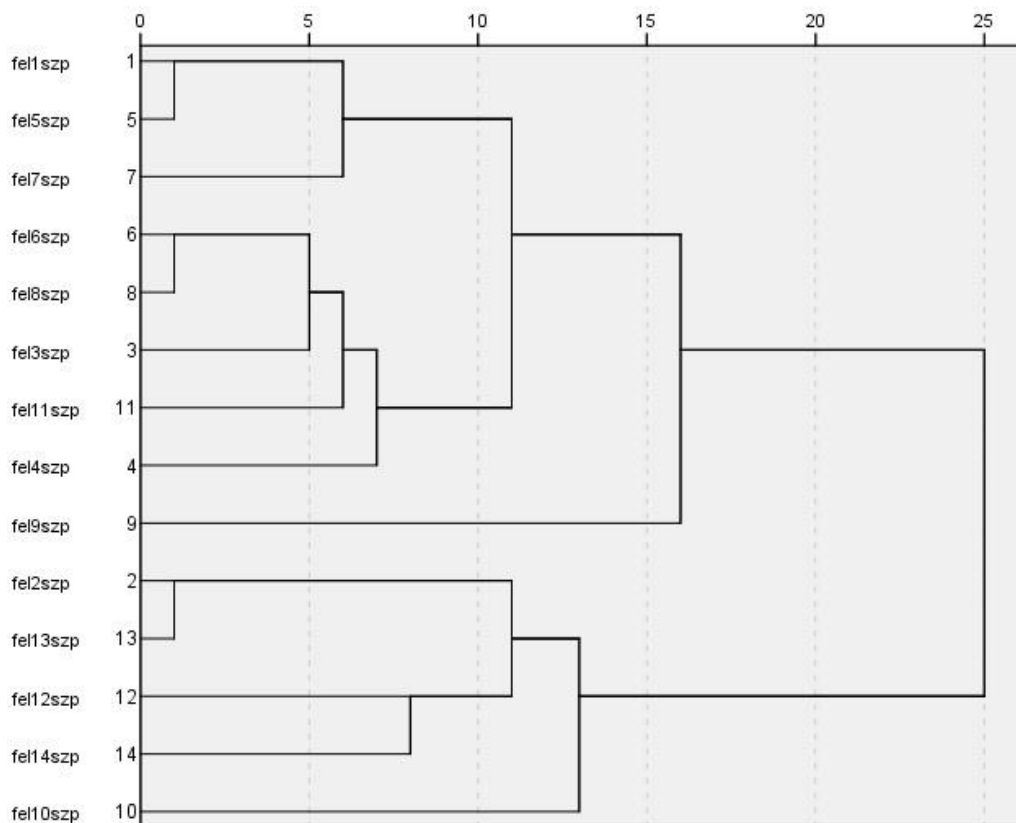

A 14-es, a 2-es, a 12-es és a 13-as feladatokat az ismeret alkalmazásának sajátos módja és az alacsony szintű megoldottság (40–50%pont közötti) kapcsolja össze. A 2.

Zrinszki János – Kinyó László: A történelmi tudás alkalmazása 8. évfolyamon: egy Vas megyei felmérés eredményei

feladatban a diákok 80 százaléka 50% pontos teljesítményt ért el. A diákok vagy nem tudták értelmezni az eseményeket, vagy ha meg is értették, nem tudták a megfelelő történelmi korba helyezni.

3. ábra: A feladatok klaszteranalízisének dendrogramja

A 14. feladat megoldásához a történelmi korszakokkal kapcsolatos látens tudásra volt szükség. A feladat itemszintű vizsgálata alátámasztotta azt a sejtést, hogy 14. c) szöveges item megoldottsága lesz a legkevesbé sikeres (átlaga 27%pontos), míg a női öltözetek időrendbe állítása a legsikeresebb (55%pontos). Ez az egyszerű feladat is mutatja, hogy a diákok gondolkodás alapvetően képi, és az olvasott szöveg számukra sok buktatót rejt magában.

A 14. a) item 55%pontos eredménye ahhoz képest jónak tekinthető, hogy a diákok valószínűleg kevés ilyen jellegű feladatot oldottak meg korábban, és akár a média (történelmi filmek, számítógépes játékok) közvetítésével befogadott információ is segíthette a megoldást.

A 13. feladatról – amely topográfiai alkalmazási tevékenységeket mért – azt feltételeztük, hogy megengedett térképhasználat mellett is alacsony lesz a megoldottsága. Az e–g) itemekről feltételeztük, hogy a diákok többségének problémát fog okozni, mivel bonyolultabb transzformációt igényelnek, mint az a–d) itemek. Igen magas szórásértékek mellett a 13. e) 25%pontos, a 13. f) 16%pontos, a 13. g) item megoldottsága 35%pontosra sikerült. Megállapíthatjuk, hogy a vizsgált mintában lévő diákok topográfiai ismereteinek alkalmazási szintje nem alakult ki az elvárható módon.

Zrinszki János – Kinyó László: A történelmi tudás alkalmazása 8. évfolyamon: egy Vas megyei felmérés eredményei

Az 50-60%pont közötti teljesítménykategóriába a 4. és a 9. feladat tartozik, ebben a sávban található a teszt átlaga is. A 4. feladatban – amely kapcsolódik a 10. feladathoz – történelmi állítások mondatrészei közötti relációról kellett döntenie a diákoknak. A mondatokban kulcsfogalmak, kulcsesemények szerepeltek hívószavakként. Nem meglepő, hogy az e) item megoldottsága lett a legmagasabb (72%pont), hiszen a vallás és az ünnepek kapcsolata kézzelfogható összefüggést jelentett a diákoknak.

A 9. feladatban történelmi eseménysorokat kellett a megfelelő országokat jelképező iskolai képekhez párosítani. Problémát okozhatott, hogy az eseménysorokban több fontos esemény több helyen is szerepelt, tehát a diákoknak meg kellett keresni azokat az eseményeket, melyek elkülönítik a sorokat egymástól. A képek azonosításához némi tantárgyi koncentrációra (vagy általános tájékozottságra) volt szükség, hiszen az iskolákat ábrázoló képeken az adott ország nyelvén szerepelt az iskola felirat. Az itemek átlageredményei 44–64%pont között mozogtak, a legalacsonyabb eredményt a c) item megoldottsága mutatta: a tanulók több mint fele nem tudta francia gyermekek képéhez a Napóleon és XIV. Lajos hívószavaival tűzdelt eseménysort hozzárendelni.

A legmagasabb megoldottsággal az 1., 3., 5., 7. feladatok rendelkeznek. Az 5. feladat képanyagával (piramis, kínai nagy fal, Colosseum) a diákok a televízióban, interneten is gyakran találkozhatnak, és 5. osztályra a kontinenseket is ismerniük kellene. A d) és az e) item megoldásához tantárgyi koncentrációra volt szükség. Lehetséges, hogy ez hozzájárult a d) item (sydney-i operaház) alacsony megoldottságához (65%pont), a sydney-i operaház térképen történő elhelyezését minden bizonnyal az iskolán kívülről származó műveltség is befolyásolhatta.

Az 1. feladat megoldottsága megegyezik az 5. feladatéval. A diákoknak egy jól strukturált, táblázatba rendezett ábra adataival kellett hiányos szöveget kiegészíteniük, amely 8. osztályban már mindenkitől elvárható; ábraolvasás nélkül napjainkban már kevés esély van az önálló tanulásra.

A 7. feladat eredményes megoldásához a diákok motiváltsága járulhatott hozzá, de bizonyára az is ösztönzően hatott, hogy mindennapjaink világa (mobiltelefon, lézernyomtató, szuperexpressz) is kapcsolódott a feladat történelmi jellegéhez. A feladat ennek ellenére jól differenciált, mivel 56 és 92%pont között változott a megoldottsága. A legkönnyebb feladatelemnek a vasúti közlekedés fejlődési sorrendje bizonyult, a legnehezebbnek pedig az e) item, amelyben sok tanuló a (első világháborús) kézigránátot a dinamit feltalálása elé tette.

A tanulmány szerzői a 3. feladatot a történelemtanulás egyik fundamentumának tartják. Különböző típusú (folyamatos és nem folyamatos) szövegek megértése, értelmezése, rövidítése, lényegkiemelése nélkül nem csak a történelemtanulásra, de az élethosszig tartó tanulásra sincs esély. A feladat nehézségét feltehetően az okozta, hogy a lényegkiemelésben a „*ha, mivel, vagy*” relációk valamelyike jelen volt benne. A feladat megoldottsága megfelelt az előzetes várakozásainknak. Azt feltételeztük, hogy az a-d) item jobban, míg az e-f) item megoldása kevésbé fog sikerülni. Az itemek megoldottsága széles sávban (54–87%pont) mozgott. Úgy tűnik, hogy a „*vagy*” reláció egy négysoros történelmi szövegben komoly problémát jelenthet, az egyszerű rövid szövegszint értésének elégtelenségét is jelezheti. Ez összefügg azzal a problémával, hogy a diákok szövegértési, szövegértelmezési szintje gyakran nem elegendő a felsőben tanított tantárgyak teljesítéséhez. A feladat szövegei rövid narratívának is tekinthetőek, melyek napjainkhoz kapcsolódnak (Savaria karnevál, déli harangszó), vagy alapvető erkölcsi tanulsággal

Zrinszki János – Kinyó László: A történelmi tudás alkalmazása 8. évfolyamon: egy Vas megyei felmérés eredményei

szolgálnak (elvtelenség, megalázkodás). Ha a diákok nem értik meg a szövegek lényegét, nem fogják érteni azokat az értékeket sem, melyeket a szövegek sugallni kívánnak.

A feladatokat eddig a megoldottságuk alapján csoportosítottuk és elemeztük, azonban a tantervi tudás című fejezetben a feladatok csoportosítása a tantervek alapján történt. Érdemes tehát ebből a szempontból is összefoglalni az eredményeket. Bár egy-egy feladat nem sorolható be pusztán egy tevékenységi vagy gondolkodási szintbe, mégis érdemes kitérni a tantervi követelmények teljesülésére.

Ismeretszerzési és feldolgozási képesség

A három ismeretszerzési és feldolgozási képességet mérő feladat (ábraolvasás, szövegértelmezés, diagramelemzés; 1., 6., 3. feladatok) megoldottságának átlaga 72%pont, ami elfogadhatónak tekinthető. Ha ezeket a történelemtanulás alapvető képességeiként határoznánk meg (és kritériumorientáltan is mérhetnénk), mivel ezeket a képességeket és a velük járó tevékenységeket készségszintre kell fejleszteni, akkor a minimumteljesítményt 70, de akár 80 százalékban is megállapíthatnánk. Beigazolódott az a hipotézis, hogy jobb eredményhez vezetnek az általános ismeretszerzési és feldolgozási képességet igénylő feladatok a történelmi ismeretet és gondolkodásmódot igénylő feladatoknál.

Tájékozódás az időben

Az időbeli tájékozódást vizsgáló négy feladat (történelmi korszakba helyezés, fejlődési idősorok felállítása, időrendi sorrendek megítélése, idősor alkotás; 2., 7., 8., 14., feladat) átlaga 55%pont. A négy feladatból kettő eredménye a 40%pontos átlaghoz, a másik kettő a 70%pontos eredményhez közelít. Az eredményeket bizonyára befolyásolta a feladat jellege, de attól függetlenül is kijelenthető, hogy a minta tanulói nem rendelkeznek megfelelő kronológiai tájékozottsággal.

Kulcsfogalmak, kritikus gondolkodás

A teszt eredményeiből a kulcsfogalmak, kritikus gondolkodás tantervben megjelenő követelményinek teljesítésére következtethetünk legkevésbé. A feladatok többségében szükség volt történelmi fogalmak azonosítására, a kritikus gondolkodás egyes aspektusai a 4., 9., 11. feladatban jelentek meg, de a taxonómia alapján csak a 4. és a 10. feladat (történelmi tételek, történelmi alapfogalmak) eredményeiről tehetünk megállapításokat. E két feladat átlaga 44 %pont, vagyis a tanulók fogalmi ismerete nem felel meg az elvárható (70%pontos) szintnek, a fogalmak alkalmazási szintű műveleteivel nem rendelkezik a mintában szereplő diákok többsége.

Tájékozódás térben

Az 5. feladat topográfiai részét a képhez társított földrészek ismerete nélkül nem lehetett sikeresen megoldani. A feladat a vizuális kapcsolat által vált történelmi feladattá, ezért együtt értékeljük a 13. feladattal. A 62%pontos eredmény egy magasabb (77%pontos) és egy alacsonyabb (47%pont) megoldottsággal rendelkező feladat átlagából származik. Eredményeik szerint a térlátás (13. feladat) bizonyult problémásnak; a mintában szereplő diákok alkalmazási szintű topográfiai képességei és ebből következően a térbeli gondolkodásuk nem alakult ki megfelelő mértékben.

A tesztfejlesztés lehetőségei

A tesztfeladatok megfelelően korrelálnak a teszt egészének átlagával, gyenge korrelációk nem találhatók: a feladatok közepesen (1–3., 5., 7–8., 10., 12., 14. feladatok) vagy erősen

Zrinszki János – Kinyó László: A történelmi tudás alkalmazása 8. évfolyamon: egy Vas megyei felmérés eredményei

(4., 6., 9., 11., 13. feladatok) korrelálnak egymással. Az itemkihagyásos reliabilitásvizsgálat során nem azonosítottunk negatív korrelációval rendelkező itemet, egyetlen feladatelem elhagyása sem növelné a teszt megbízhatóságát.

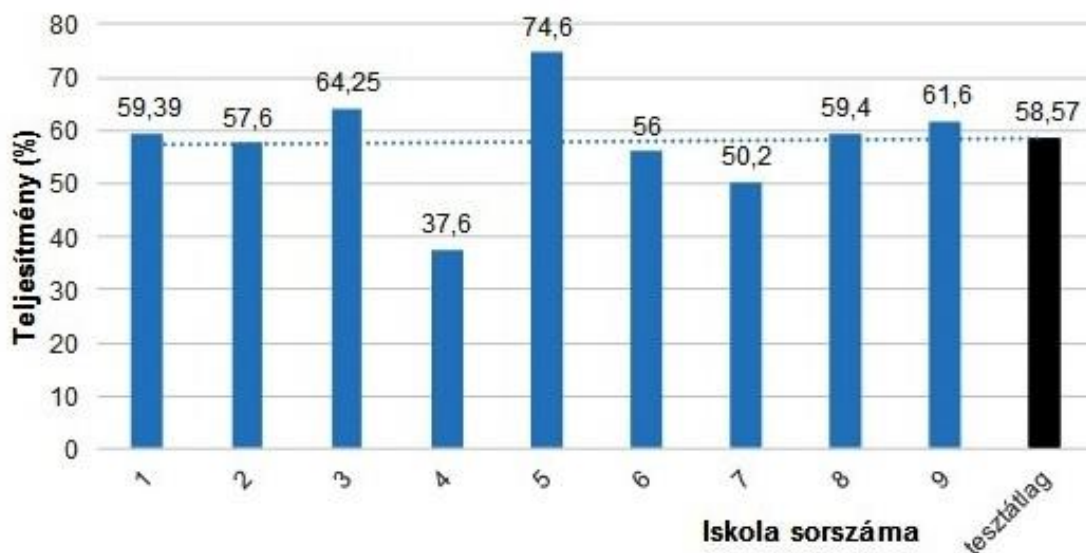
Az egyes feladatok hozzájárulását a teszt egészéhez regresszióanalízissel vizsgáltuk. Az elemzés rámutat, mely feladat hány százalékban magyarázza a teszteredmények variációját. Az elemzés eredményei alapján minden feladat hozzájárulása szignifikáns, tehát a tesztet nem érdemes rövidíteni feladatok mellőzésével. Nincs olyan feladat, amely kiugróan alacsony vagy magas mértékben magyarázná a teszt egészének variációját a többihez képest. Legnagyobb mértékben (11,7%) a 13. feladat (térkép) járult hozzá a teszten elért eredmény variációjához.

A teszt magas papírszükséglete miatt gazdaságosabbnak bizonyulna a számítógép használata. A színes ábrák és a dinamikus feladattípusok segítenének fenntartani a diákok motivációját, a nyílt feladatok minimális gépeléssel is megválaszolhatóak lennének.

A résztvevő iskolák eredményei

A minta nyolc iskola kilenc osztályában készült. Egy iskolában két párhuzamos osztály vett részt a vizsgálatban. Bár a tesztet megírt osztálylétszámok nem túl magasak (egyik sem érte el a 20 főt), sőt az egyik iskola létszáma igen alacsony (5 fő), érdemes megvizsgálni van-e szignifikáns különbség az iskolák teljesítménye között (az iskolák tesztátlagát a 4. ábra mutatja be). Az osztályok tekintetében igen eltérő kép rajzolódik ki. Van olyan osztály, ahol nincs SNI-s, BTM-s tanuló, és van, ahol a tesztet megírt tanulók 80 százaléka annak tekinthető. Ez a körülmény minden bizonnyal befolyásolta a teszteredményt is.

4. ábra: Az iskolák tesztátlaga

Az iskolák eredményeit varianciaanalízissel hasonlítottuk össze. Az elemzés három csoportot különített el egymástól, de a 7-es számmal ellátott iskola helye bizonytalan, tartozhat az első, de akár a második csoportba is: (1.) 4-es kódszámú iskola (és a 7-es kódszámú), (2.) (7-es kódszámú,) 6-os, 2-es, 1-es, 8-as, 9-es, 3-as kódszámú iskolák, (3.) 5-ös számmal jelölt iskola.

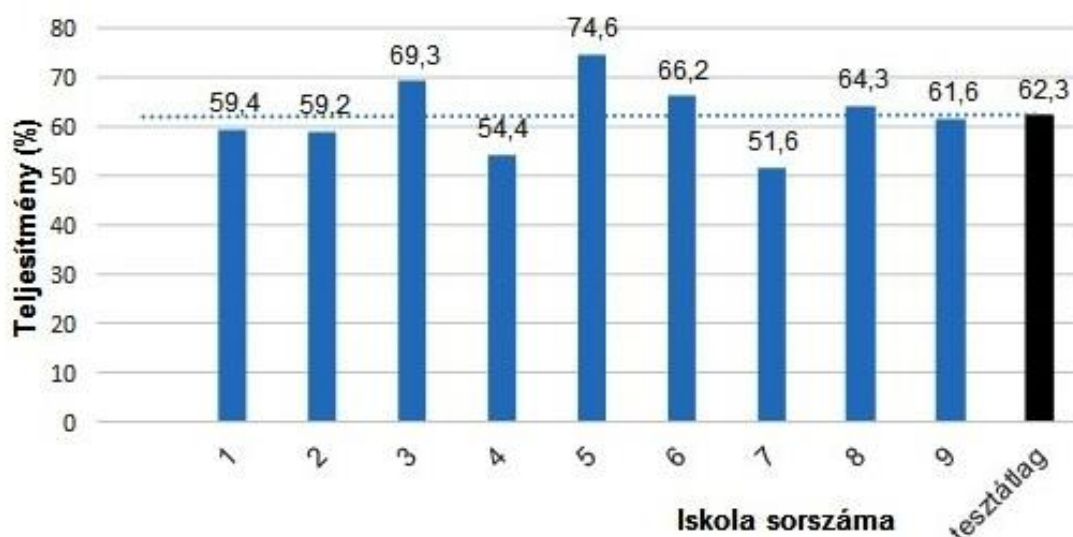

Zrinszki János – Kinyó László: A történelmi tudás alkalmazása 8. évfolyamon: egy Vas megyei felmérés eredményei

A tesztet kitöltők 8,1%-a SNI-s, 11,4%-uk BTM-s tanuló volt. Az SNI-s, a BTM-s és a többségi diákcsoportokra elvégzett varianciaanalízis utóelemzésének eredménye szerint szignifikáns különbség mutatkozik az SNI és BTM-s összetartozó csoportok és a tanulási problémával nem küzdők csoportja között. Ez egyúttal azt is jelenti, hogy az egyes iskolák egyes osztályainak eredményét befolyásolta a tesztet megírt SNI-s, vagy BTM-s tanulók aránya.

Megvizsgáltuk, mennyiben változik egy-egy osztály eredménye, ha az elemzésekből kivesszük az SNI, BTM-s tanulók eredményét. A változásokat az 5. ábra mutatja. Látható, hogy az eredményeket befolyásolja, hogy az adott osztályban van-e BTM-s vagy SNI-s diák. Van olyan iskola, amely a hatodik helyről a harmadikra lép elő, ha az SNI-s, BTM-s tanulók eredményét nem vesszük figyelembe. Megállapítható, hogy az osztály teljesítményét befolyásolja az SNI-s és BTM-es diákok aránya, de az nem jelenthető ki, hogy emiatt a tanulási problémával nem rendelkezők is gyengébb eredményt érnének el.

5. ábra: Az iskolák teljesítménye az SNI, BTM tanulók eredménye nélkül

A háttérváltozók szerepe

A félévi jegyek, a tanulmányi átlag és a tantárgyi attitűdök szerepe a teszt eredményeiben

Az osztályzatok hazánkban többnyire „helyi értékkel” bírnak, a helyi feltételekhez igazodnak, a jegyek mögött meglévő tudás így iskoláról iskolára változik. A tanárok személyisége, az észlelés bizonytalanságai mind befolyásolják az osztályzatokat.⁵³ Az alábbiakban elsőként megvizsgáljuk, milyen kapcsolatban állnak a félévi osztályzatok a tesztátlaggal (5. táblázat). Ha a történelemjegyek a tesztel mért tudással arányosak lennének, akkor a jegyek és a tesztátlag között korreláció az egyhez közelítene. Ez azt is feltételeznél, hogy az iskolák azonos tesztekkel íratnak, azonos képességeket, azonos ismereteket, azonos szinten igyekeznek a pedagógusok a diákokkal elsajátítani.

A történelemhez kevésbé kapcsolódó tantárgyak alacsonyabb korrelációval rendelkeznek, mint a történelemhez közelebb álló tantárgyak. Utóbbiak közül kivételt képez az irodalom, mely meglepően alacsony összefüggést mutat a tesztátlaggal. Az 5. táblázatból

Zrinszki János – Kinyó László: A történelmi tudás alkalmazása 8. évfolyamon: egy Vas megyei felmérés eredményei

leolvasható, hogy azok a diákok írták meg nagyobb eséllyel jól a tesztet, akik félévkor földrajzból és történelemből is jó jegyet szereztek.

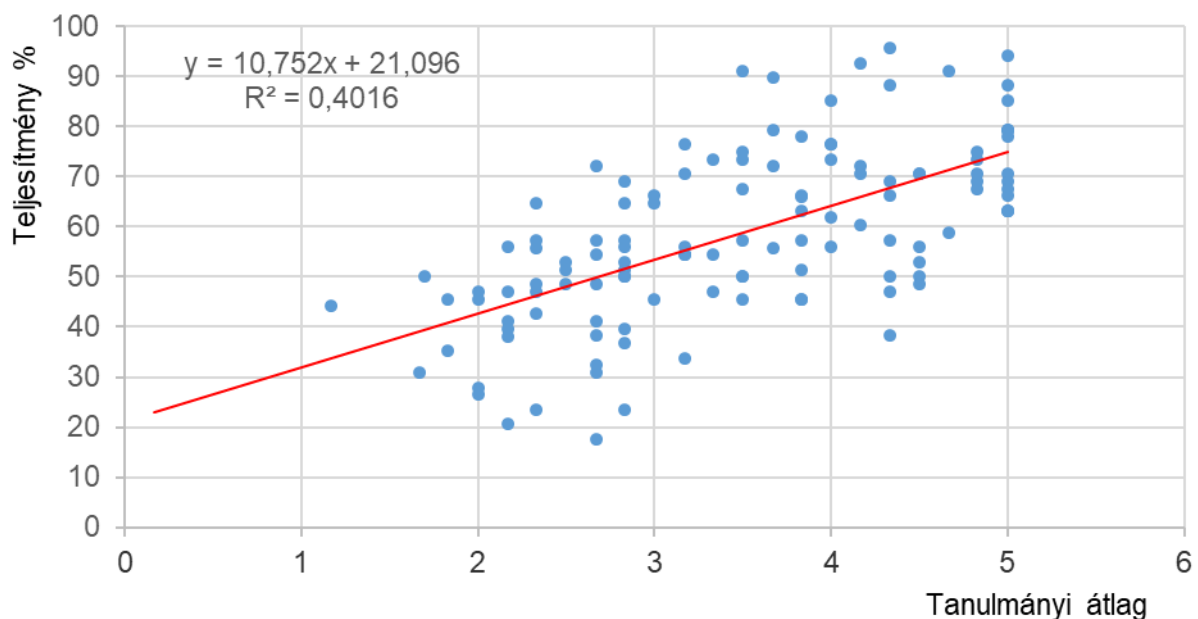
5. táblázat: A félévi jegyek és a tesztátlag korrelációja

<i>Tantárgyi féléves jegy</i>	<i>Korreláció a tesztátlaggal*</i>
matematika	0,58
fizika	0,53
biológia	0,55
földrajz	0,62
irodalom	0,49
történelem	0,60
tantárgyak átlaga	0,63

*minden korreláció szignifikáns $p < 0,01$ szinten

A kérdőívben feltüntetett tantárgyak átlaga is erősen korrelál ($r=0,63$) a tesztátlaggal, amelyből az a munkahipotézis fogalmazódhat meg, hogy minél jobb egy tanuló tanulmányi átlaga, annál eredményesebb a történelemtesztben is. A 6. ábrán látható, mely tanulók teljesítettek az elvárható szint (a modell által illesztett lineáris regressziós egyenes) alatt és felett.

6. ábra: A tanulók teljesítménye a tanulmányi átlag függvényében

A tanulók közötti legnagyobb teljesítménykülönbségek a kettes és a hármas tanulmányi átlaggal rendelkező diákok csoportjában tapasztalhatóak, ebben a sávban az

Zrinszki János – Kinyó László: A történelmi tudás alkalmazása 8. évfolyamon: egy Vas megyei felmérés eredményei

eredmények 20 és 70%pont között szóródnak. Az elégséges és közepes átlaggal rendelkező diákok többségének teszteredménye megfelel a jegyátlaghoz hagyományosan kapcsolódó százalékos értékeknek, ugyanakkor a jó és a jeles tanulmányi átlaggal rendelkezők többsége alulteljesített. Az is látható, hogy aki jobb félévi átlaggal rendelkezett, annak a teszteredménye is nagyobb eséllyel volt jobb, ugyanakkor aggodalomra ad okot, hogy a tanulók 42,6 százaléka a trendvonal alatt helyezkedik el, vagyis az elvárható szint alatt teljesít.

Az SZTE Neveléstudományi Intézet tesztjeihez kapcsolódó kérdőíveken évtizedek óta rendszeresen szerepelnek olyan kérdések, melyek a diákok iskolával, tantárggyal, tanulással kapcsolatos érzelmeire, viszonyulásaira vonatkoznak. A 6. táblázat egyes tantárgyi attitűdök kapcsolatát mutatja a tesztátlaggal. Látható, hogy az attitűdöknek nincs jelentős szerepe a teszteredményekben. A vizsgált attitűdök – főként az irodalom, a matematika, a fizika attitűd – kapcsolata alacsony a tesztátlaggal.

6. táblázat: A tesztátlag és a tantárgyi attitűdök korrelációja

<i>Tantárgyi attitűd</i>	<i>Korreláció a tesztátlaggal</i>
matematika	0,24 *
fizika	0,29 *
biológia	n.s.
földrajz	0,38 *
irodalom	0,21 *
történelem	0,35 *
iskolába járás	n.s.

* Az összefüggés $p < 0,01$ szignifikancia szinten szignifikáns
n.s.: nem szignifikáns

A felmérésben részt vett diákok közül többen szeretnek iskolába járni, mint ahányan nem, de a tanulók többségének inkább közömbös a viszonya az iskolával szemben. Azok, akik az első két választ jelölték meg (30 fő, 24%) – vagyis összességében inkább nem szeretnek iskolába járni – átlagosan 56,2 százalékos eredménnyel teljesítették a tesztet (23-80%pont között szóródva). Ez meglepően jó eredmény, és egyúttal rávilágít arra a problémára is, hogy a gyerekek jelentős része jó képességekkel rendelkezik, de nem motivált a tanulásra.

Hat tantárgy közül az attitűdök vizsgálata a történelem kedveltségét hozta az első helyre. Az eredményt feltehetően befolyásolhatta az a tényező is, hogy a diákok nagyobb kedveltséget tulajdonítottak annak a tantárgynak, amelyet éppen vizsgálnak, mint azt egyébként tennék. A biológia kedveltsége (61,1%) alig maradt el a történelemtől (62%), a legkevésbé kedvelt tantárgy nem a fizika (43%), hanem a matematika lett (34,7%). A matematikát a minta 20%-a nem kedveli, míg történelem esetében 8% az elutasítók aránya.

A történelem attitűd pozitív irányú változása együtt jár a teszteredmények javulásával is: akik nem kedvelik a történelmet, alacsonyabb teljesítményt nyújtottak, mint akik kedvelik a tantárgyat (7. táblázat). Törés a "nagyon szeretem" választ választók esetében látható, ők átlagosan egy százalékkal teljesítettek jobban (63,47%), mint azok, akik a „szeretem” válaszlehetőséget jelölték be (62,5%).

7. táblázat. A történelem tantárgy iránti attitűdök összefüggései a teszteredményekkel

<i>Történelem tantárgyi attitűd</i>	<i>Teszten elért átlagteljesítmény (%)</i>
egyáltalán nem kedveli	44
nem kedveli	40,2
közömbös	55
szereti	62,5
nagyon szereti	63,5

Nemek szerinti különbségek a történelem iránti attitűdökben és a teszteredményben

A történelem attitűdök nemek szerinti sajátosságait a 8. táblázat mutatja be. A táblázat adatai alapján a fiúk jobban kedvelik a történelmet, mint a lányok, s ez empirikusan is alátámasztható, a tantárgy kedveltségében szignifikáns különbség mutatkozik a fiúk javára (Mann-Whitney $U=-2,419$, $p=0,02$). Örömteli, hogy a lányok több mint fele is pozitívan nyilatkozott a történelem tantárggyal kapcsolatban.

8. táblázat: A történelem tantárgy iránti attitűdök nemek szerinti megosztásban

<i>Történelem tantárgyi attitűd</i>	<i>Fiú (%)</i>	<i>Lány (%)</i>
egyáltalán nem kedveli	1,4	0
nem kedveli	10	5,7
közömbös	18,5	42,3
szereti	37,1	28,8
nagyon szereti	31,4	23

Az attitűdök mellett a teszt eredményeit is érdemes nemek szerint megvizsgálni (lásd 9. táblázat). Az alapstatisztikai mutatók alapján úgy tűnik, a fiúk és a lányok hasonló átlageredményt értek el a teszten. A kétmintás t-próba alátámasztja feltételezésünket, miszerint nemek szerint nincs különbség, a fiúk és lányok azonos átlagteljesítményt értek el ($F=1,91$ $p=0,17$).

9. táblázat: A teszten elért teljesítmény alapstatisztikai mutatói nemek szerint

	<i>Lány (%)</i>	<i>Fiú (%)</i>
átlag	59,62	57,79
szórás	15,23	18,25
medián	57,3	55,88
minimum	23,52	17,64
maximum	92,64	95,5

A Kolmogorov-Smirnov próba eredménye szerint a fiúk és a lányok teljesítmény-eloszlásában sincs szignifikáns különbség ($z=0,723$, $p=0,67$). A feladatok szintjén mindössze a 4., és a 9. feladat esetében mutatkozott szignifikáns különbség. A 4. feladatban a lányok ($F=12,04$ $p<0,01$), a 9. feladatban a fiúk ($F=9,73$ $p<0,01$) teljesítették szignifikánsan jobban.

Zrinszki János – Kinyó László: A történelmi tudás alkalmazása 8. évfolyamon: egy Vas megyei felmérés eredményei

A háttérváltozókkal kapcsolatos vizsgálatokat – tanulmányunk célkitűzésének megfelelően – elsősorban a teszteredménnyel kapcsolatban végeztük el, de az adatok elemzésére számos további lehetőség nyílhatna (pl. az egyes kérdések eredményeinek összehasonlító elemzése, szülők iskolázottsága szerepének vizsgálata).

Összegzés

Tanulmányunk elméleti háttérében a történelmi tudás alkotóelemeit tekintettük át azzal a kérdéssel összefüggésben, hogy 8. osztály végére a tanulóknak milyen mértékben sikerül a történelmi megismerést, az információszerzést elsajátítani, mennyire tájékozottak a történelmi időkben, annak fontos eseményeiben, illetve tisztában vannak-e az alapvető történelmi kulcsfogalmakkal, összefüggésekkel.

Megállapítottuk, hogy az információszerző feladatok megoldásának eredményessége jobb, mint azoknak a feladatoknak, amelyekben a történelmi ismereteket alkalmazniuk is kellett a diákoknak. Ez nem azt jelenti, hogy elégedettek lehetnénk az ismeretszerző képességet mozgósító feladatok eredményeivel, mivel az egyszerű történelmi szövegek megértése is több diáknak problémát okoz. A tanórákon erőfeszítéseket kell tenni a történelmi szövegek feldolgozására, mert azok „[...] értelmezése, elemzése, a bennük rejlő rejtett üzenetek megtalálása, párhuzamok és ellentmondások felismerése jelentős fejlesztő hatást gyakorolhat a tanulók intellektuális képességeire” is.⁵⁴

Eredményeink alapján a diákok többsége nem rendelkezik megfelelő kronologikus tudással. Az általános iskolában rengeteg évszámot megtanulnak a diákok, de mindez használhatatlan információ marad, ha a rendszerbe foglalásukra már nem kerül sor. Hasonló, bár a tantárgyon túlmutató problémát azonosítottunk a térbeli tájékozódással kapcsolatban is. Úgy tűnik, hiába van jelen a topográfia a földrajzban is, mégsem tudnak a tanulók az elvárt szinten különböző méretarányú térképek között transzformációt végezni.

Eredményeink rámutattak, hogy a történelmi fogalmak alkalmazás szintű műveletei a legnehezebbek a diákok számára, kulcsfontosságú fogalmakkal nem rendelkeznek a minta tanulói, pedig a fogalmak biztos ismerete egyik előfeltétele annak, hogy a kritikus gondolkodás alapjai kiépüljenek.

A vonatkozó szakirodalmi megállapításokhoz hasonlóan saját vizsgálatunkban is azt az eredményt kaptuk, hogy a tudásszintmérő tesztek eredménye nincs összhangban az osztályzatokkal, a diákok jelentős része alacsonyabban teljesített a féléves osztályzatához képest. Meglepő eredményként azonosítottuk, hogy a jobb osztályzatokkal rendelkező diákok jelentős része is alulteljesített.

Az iskolák közötti különbségekkel kapcsolatos előzetes várakozásaink csak részben igazolódtak, mivel a különbségek nem mutathatóak ki egyértelműen. Árnyalja a képet az SNI-s és BTM-s tanulók aránya, illetve az egyes osztályok alacsony elemszáma is. Megállapítottuk, hogy a tanulási problémákkal küszködő tanulók gyengébb eredményt értek el a többségi társaiknál, továbbá rámutattunk arra is, hogy az SNI-s, BTM-s diákok integrált oktatása miatt nem romlott a többi diák teszten mért teljesítménye történelemből.

A háttértényező vizsgálatára során megállapítottuk, hogy azok befolyásolták a teszt eredményét, de némileg eltérő módon, mint azt korábbi vizsgálatokban láthattuk. Mintánkban a fiúk jobban kedvelték a történelem tantárgyat, mint a lányok, de a tantárgyi attitűdöknek csak gyenge hatását tudtuk kimutatni a teszteredményre. A teszten elért eredményeket a kitöltők neme nem befolyásolta.

Zrinszki János – Kinyó László: A történelmi tudás alkalmazása 8. évfolyamon: egy Vas megyei felmérés eredményei

A gyakorló pedagógusok minden bizonnyal az egyes feladatok sikeres megoldásához szükséges történelmi ismeretek és képességek meglétére vagy hiányára kíváncsiak. Ha elfogadjuk, hogy a teszt feladatai, a vizsgálat eredményei olyan fontos kérdésekre világítottak rá, amelyek a történelmi tudás mibenlétét, illetve annak hiányát mutatják, akkor ezeket a kérdéseket érdemes magunknak is feltenni és választ keresni rájuk. Bízunk benne, hogy a jövőben vizsgálatunkat nagyobb mintán is elvégezhetjük, és az eredmények kiterjeszhetőek, általánosíthatóak lesznek a tanulók nagyobb részére is.

Köszönetnyilvánítás

Köszönettel tartozunk a mérésben résztvevő intézmények igazgatóinak, pedagógusainak a segítőkész együttműködésükért. Külön köszönet illeti a Vasvári tankerület igazgatóját Dabolán Gábort, valamint a Győrvári Béri Balogh Ádám Általános Iskola igazgatónőjét, Polgár Antalnét.

IRODALOM

- 110/2012. (VI. 4.) Kormányrendelet a Nemzeti alaptanterv kiadásáról, bevezetéséről és alkalmazásáról. *Magyar Közlöny*, 68. évf. 66. sz. 10635-10847.
- 2011. évi CXCV. törvény a nemzeti köznevelésről. *Magyar Közlöny*, 67. évf. 162. sz. 39622-39694.
- 202/2007. (VII. 31.) rendelete a Nemzeti alaptanterv kiadásáról, bevezetéséről és alkalmazásáról szóló 243/2003. (XII. 17.) Korm. rendelet módosításáról. *Magyar Közlöny*, 67. évf. 102. sz. 7640-7795.
- A kerettantervek kiadásának és jóváhagyásának rendjéről szóló 51/2012. (XII. 21.) számú EMMI rendelet és 23/2013. (III. 29.) számú kerettantervek módosításáról EMMI rendelet módosításának mellékletei. *Magyar Közlöny*, 68. évf. 177. sz. 29870-36780. és *Magyar Közlöny*, 69. évf. 53. sz. 7622-14039.
- Az oktatási és kulturális miniszter 2/2008. (II.8.) OKM rendelete a kerettantervek kiadásának és jóváhagyásának rendjéről, valamint egyes oktatási jogszabályok módosításáról szóló 17/2004.(V.20.) OM rendelet módosításáról. *Magyar Közlöny*, 64. évf. 20. sz. II. köt.
- CSAPÓ Benő (2002a, szerk.): *Az iskolai műveltség*. Osiris Kiadó, Budapest.
- CSAPÓ Benő (2002b, szerk.): *Az iskolai tudás*. Osiris Kiadó, Budapest.
- CSEPELA Jánosné (2010): A szám is számít (Történelmi információk szerzése és feldolgozása táblázatokból, diagramokból). *Történelemtanítás, Új folyam I. évf. 1. sz.*
<http://www.folyoirat.tortenelemtanitas.hu/2010/02/csepela-janosne-a-szam-is-szamit-tortenelemi-informaciok-szerzese-es-feldolgozasa-tablazaratokbol-diagramokbol/>
(Utolsó megtekintés: 2015. november 28.)
- DÁRDAI Ágnes – DÉVÉNYI Anna (2011): A történelemtudománytól a történelemtanításig: problémák, kapcsolatok, kihívások. *Történelemtanítás (Új folyam II.)* 4. sz.
<http://www.folyoirat.tortenelemtanitas.hu/2012/01/dardai-agnes---devenyi-anna-a-tortenelemtudomanytol-a-tortenelemtanitasig-problemak-kapcsolatok-kihivasok-02-04-09/>
(Utolsó megtekintés: 2016. május 28.)

Zrinszki János – Kinyó László: A történelmi tudás alkalmazása 8. évfolyamon: egy Vas megyei felmérés eredményei

- DÁRDAI Ágnes (2006): A történelmi készségeket mérő tudásfelmérés tapasztalatai Baranya megyében. In: F. Dárdai Ágnes: *Történelmi megismerés – történelmi gondolkodás I. kötet*. Magyar Történelmi Társulat Tanári Tagozata – ELTE BTK, Budapest, 2006. 84-115.
<http://lib.pte.hu/sites/docs/polc/documents/F-Dardai-Agnes-Tortenelmi-megismeres-tortenelmi-gondolkodas-i-ii-ELTE-BTK-Pecs-2006/html/index.html>
(Utolsó megtekintés: 2016. október 3.)
- DÁRDAI Ágnes (2010): Történelemtanítás Magyarországon a XXI. század elején (Helyzetkép és perspektíva). *Történelemtanítás, Új folyam I. évf.* 1. sz.
<http://www.folyoirat.tortenelemtanitas.hu/2010/02/fischerne-dardai-agnes-tortenelemtanitas-magyarorszagon-a-xxi-szazad-elejen-helyzetkep-es-perspektiva/>
(Utolsó megtekintés: 2016. június 5.)
- DÁRDAI Ágnes – DÉVÉNYI Anna (2011): A történelemtudománytól a történelemtanításig: problémák, kapcsolatok, kihívások - Beszámoló a Nemzetközi Történelemdidaktikai Társaság éves konferenciájáról és közgyűléséről. *Történelemtanítás, Új folyam II. évf.* 4. sz.
http://epa.oszk.hu/01900/01954/00008/pdf/EPA01954_tortenelemtanitas_02_04_09_Dardai_Devenyi.pdf
(Utolsó megtekintés: 2017. szeptember 20.)
- EPERJESSY Géza – SZEBENYI Péter (1976): *A tanulók történelmi fogalmainak fejlődése*. Tankönyvkiadó, Budapest.
- GÖNCZÖL Enikő (2014): *A történelmi tudás hálózata*. Történelemtanárok Egylete,
<http://www.tte.hu/toertenelemtanitas/toertenelemtanitas-a-gyakorlatban/7914-goenczoel-enik-a-toertenelemi-tudas-halozata>
(Utolsó megtekintés: 2016. június 9.)
- GYERTYÁNFY András (2014): Gondolatok történelemtanításunk helyzetéről. *Történelemtanítás, Új folyam V. évf.* 2-4. sz.
<http://www.folyoirat.tortenelemtanitas.hu/2014/12/gyertyanfy-andras-gondolatok-tortenelemtanitasunk-helyzeterol-05-02-03/>
(Utolsó megtekintés: 2016. szeptember 15.)
- KAPOSÍ József (2015): A fejlesztő- és képességfejlesztő feladatok a történelmi gondolkodás kialakításában. U.ő: *Válogatott tanulmányok II. köt. (Tanterv, történelem, módszertan)*. Szaktudás Kiadó Ház Zrt., Budapest, 27-66.
- KATONA András – SALLAI József (2002): *A történelem tanítása*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.
- KINYÓ László (2005): A narratív készség fejlődése és szerepe a történelemtanításban. *Magyar Pedagógia*, 105. évf. 2. sz. 109-126.
- KINYÓ László – BARASSEVICH Tamás (2010): A társadalomtudományi műveltség fejlődésének befolyásoló tényezői és a fejlesztés megalapozása kisiskoláskorban. *Új Pedagógiai Szemle*, 60. évf. 1-2. sz. 32–54.
- KINYÓ László – MOLNÁR Edit Katalin (2012): Történelem és társadalomismeret, állampolgári kompetenciák. In.: Csapó Benő (szerk.): *Mérlegen a magyar iskola*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest. 289–326.
- KOJANITZ László (2014): A kerettanterv változásai – a történetmesélésétől a reflektív történelemszemléletig. *Történelemtanítás, Új folyam V. évf.* 1. sz.

Zrinszki János – Kinyó László: A történelmi tudás alkalmazása 8. évfolyamon: egy Vas megyei felmérés eredményei

<http://www.folyoirat.tortenelemtanitas.hu/2014/04/kojanitz-laszlo-a-kerettanterv-valtozasai---a-tortenetmeselesetol-a-reflektiv-tortenelemszemleletig-05-01-02/>

(Utolsó megtekintés: 2016. február 3.)

- KOJANITZ László (2013): A történelmi gondolkodás fejlesztése. *Iskolakultúra*, 23. évf. 2. sz. 28-48.
- KRATOCHVÍL, Viliam (2014): A történelemtanári kulcskompetenciák kialakításáról – avagy a fa metaforája.
<http://lib.pte.hu/sites/docs/polc/documents/Csoka-Schmelczer-Szeberenyi-Pedagogia-oktatas-konyvtar-Pecs-PTEEKTk-2014/pdf/Csoka-Schmelczer-Szeberenyi-Pedagogia-oktatas-konyvtar-Pecs-PTEEKTk-2014-203-214.pdf>
(Utolsó megtekintés: 2016. február 3.)
- PINTÉR Henriett (2015): A tudás reprezentációjának vizsgálata a SOLO taxonómia alkalmazásával. *Magyar Pedagógia*, 115. évf. 1. sz. 19–45.
- RAVASZNÉ Mitzki Erzsébet (2012): Történelmi tájékozódás időben (Egy mérésorozat eredményei és tanulságai). *Történelemtanítás, Új folyam III. évf.* 2-4. sz.
<http://www.folyoirat.tortenelemtanitas.hu/2013/01/ravaszne-mitzki-erzsebet-tortnelmi-tajekozodas-idoben-egy-meressorozat-eredmenyei-es-tanulsagai-03-02-05/>
(Utolsó megtekintés: 2016. február 18.)
- SÁVOLY Mária (2010): Történelemtanítás és/vagy történelemoktatás? (Halaszthatatlan szemléletváltás). *Történelemtanítás, Új folyam I. évf.* 1. sz.
<http://www.folyoirat.tortenelemtanitas.hu/2010/02/savoly-maria-tortenelemtanitas-esvagy-tortenelemoktatasi-halaszthatatlan-szemleletvaltas/>
(Utolsó megtekintés: 2015. október 14.)
- SZÁRAY Miklós (2010): A térkép szerepe és elemzése a történelemórán.
Történelemtanítás, Új folyam I. évf. 2. sz.
<http://www.folyoirat.tortenelemtanitas.hu/2010/05/szaray-miklos-a-terkep-szerepe-es-elemzese-a-tortenelemoran/>
(Utolsó megtekintés: 2016. július 4.)
- SZEBENYI Péter (1991): Történelemmethodikai kutatások a kelet-európai országokban (1945–1989). *Magyar Pedagógia*, 91. évf. 1. sz. 7–29.
- TÓTH László (2007): *Kritikai olvasás, kritikai gondolkodás*. Pedellus, Debrecen.
- VAJDA Barnabás (2009): *Bevezetés a történelemdidaktikába és a történelemmethodikába*. Selye János Egyetem, Komárom.

MELLÉKLETEK

1/A melléklet

Történelem – 8. évfolyam
Történelmi tudás alkalmazásának mérése
Tantárgyi mérés, 2016.

Név: ..... kód: .....

1. Egészítsd ki az ábra alapján a hiányzó szöveget!

a	
b	
c	
d	

- a) A kőkorszak ..... darab fő részre osztható.
- b) Az alsó kőkorszakban a(z) ..... volt az uralkodó emberfajta.
- c) A mai ember Krisztus előtt.....évvel jelent meg.
- d) A neolitikumban, vagyis az újkőkorbán már ..... is épültek.

KÖZEL-KELET ÉS EURÓPA ŐSTÖRTÉNETÉNEK HÁROM KORSZAKA							
Kor	KŐKORSZAK					BRONZKOR	VASKOR
	Paleolitikum			Mezolitikum	Neolitikum		
	Alsó	Középső	Felső				
A PERIÓDUS KEZDETE (hozzávetőleg)	1 millió éve	100 000 éve	Kr. e. 30 000	Kr. e. 10 000	Kr. e. 9000–4000 (terjedés iránya: Közel-Kelettől Ny-Európa)	Kr. e. 3000–2000	Kr. e. 1200–500 Mindkét korszakban Közel-Keleten K- és DK-Európában a terjeszkedés iránya Ny- és É-Európa
URALKODÓ EMBERFAJ	<i>Homo erectus</i>	Neander-völgyi ember (<i>Homo sapiens neanderthalensis</i>)	A mai ember (<i>Homo sapiens sapiens</i>)				
TECHNIKA	Egyszerű kőszerszámok, pl. szakóca Tűz használata	Célszerűbb kőszerszámok, pl. dárdashegyek, kések	Kőkés, pengék és csontszerszámok kifejlődése A művészet kezdetei	Íj és nyíl használata	A földművelés kezdetei Az első városok a Közel-Keleten	Bronz-szerszámok Az első városok	Vas-szerszámok

2. Mikor történhettek az alábbi események? Írd a betűket a táblázat megfelelő részébe!

a	
b	
c	
d	
e	
f	

- a) Ezüsttel megrakott spanyol vitorlás süllyed el a Dél-Amerikából hazafelé tartó úton.
- b) Egy francia kereszties lovag beleszeret egy arab nőbe a Szentföldön.
- c) Megindul a lánctalpgyártás az újonnan harcrendbe állított tankokra.
- d) Pestisjárvány elől menekül egy itáliai család.
- e) Tömegek kiabálják Párizs utcáin a „szabadság, egyenlőség, testvériség” jelszavakat.
- f) Mesterembereket toboroznak a jáki templom építéséhez.

Középkorban	Újkorban	Mindkettőben	Egyikben sem

3. Szövegértelmezés. Egészítsd ki a szövegrészek alapján a mondatokat!

a	
b	
c	
d	
e	
f	

Róma hatalma csúcsán a mai Dunántúl, az egykori Pannónia területére is kiterjesztette hatalmát. Claudius császár i.sz. 40 körül megalapítja Savaria városát, a mai Szombathely őseit. A város 400 éven keresztül virágzott. Múltját a mai város igyekszik felhasználni. 2001 óta rendeznek nagy látogatottságú történelmi karneválokat, melyek a város ismertségét, népszerűségét növelik. Így segíti a múlt a jelenben élőket.

a-b) Ha a rómaiak nem alapítják meg ..... nem lenne ma ..... Szombathelyen.

1456-ban a pápa az egész egyházra előírta a déli harangszót. Célja az volt, hogy a keresztényeket imára szólítsa a magyarországi kereszties seregnek a törökök elleni győzelméért. Így a mindennapos déli harangozás először Magyarországon lett szokássá és később innen terjedt át Európa többi keresztény országára. Hunyadi János hadseregével 1456. július 22-én a nándorfehérvári diadal során győzelmet aratott a török sereg felett. A déli harangszó ezután is szokás maradt a keresztény világban a küzdelem emlékére.

c-d) Mivel Hunyadi 1456-ban ..... Nándorfehérvárnál, a pápa által elrendelt ..... szokás maradt Európában.

II. Rákóczi Ferencnek 1711-ben a szabadságharc bukása után a Habsburg udvar felajánlotta, hogy hűségükért cserébe kegyelmet kap, és megtarthatja óriási birtokait minden vagyonával együtt. A fejedelem nem volt hajlandó megtagadni korábbi elveit, inkább elhagyta az országot, s szeretett hazájába csak holta után „térhetett” vissza.

e-f) A fejedelem vagy a ..... választja, vagy .....

4. Értelmezd az alábbi állításokat, majd tegyél a táblázatba soronként egyetlen „X”-et!

a	
b	
c	
d	
e	

- a) Ma Romániában nagy számban élnek magyar nemzetiségű emberek, de ők még a Magyar Királyságban éltek.
- b) A Trianoni béke hazánk számára előnyös volt, következményeként az országban minimálisra csökkent a nemzetiségek aránya.
- c) A diktatúra a demokrácia ellentéte, hiszen a diktatúrában biztosítják a szólás és sajtószabadságot.
- d) A gazdasági problémák társadalmi problémákhoz vezethetnek, ha ezek a problémák megoldatlanok maradnak, erősödhetnek a szélsőséges nézetek.
- e) A vallás nem volt meghatározó az emberiség történetében, mai ünnepeink egyike sem kapcsolódik a valláshoz.

Zrinszki János – Kinyó László: A történelmi tudás alkalmazása 8. évfolyamon: egy Vas megyei felmérés eredményei

mondat betűjele	csak a mondat első fele igaz	csak a mondat második fele igaz	a mondat mindkét fele igaz	a mondat egyik fele sem igaz
a)				
b)				
c)				
d)				
e)				

5. Melyik kontinens történelmi, kulturális emlékei az alábbi képek? Írd a betűjeleket a megfelelő négyzetbe!

a	
b	
c	
d	
e	

a

b

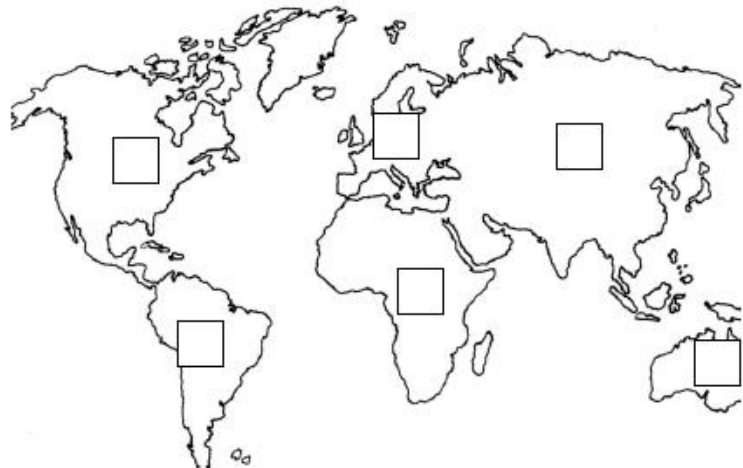
c

d

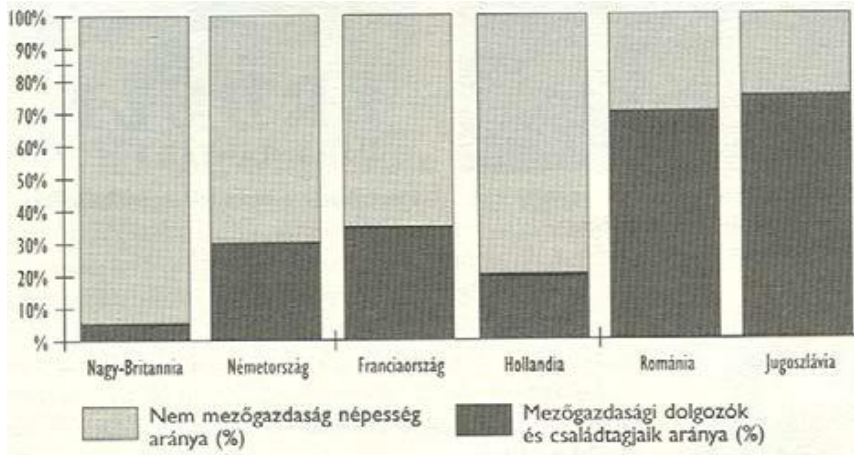
e

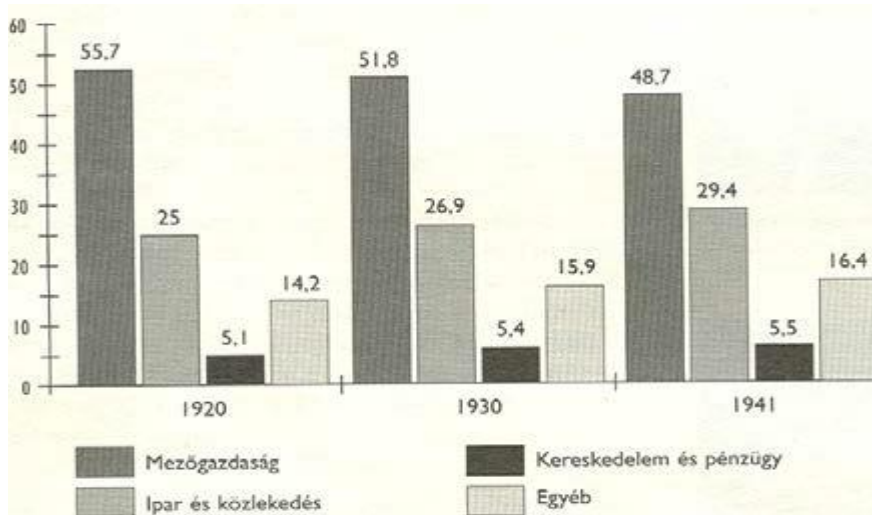
6. A válaszold meg a diagramok együttes vizsgálatával kérdéseket!

a	
b	
c	
d	
e	
f	

A mezőgazdaságban dolgozók aránya (%) néhány európai országban

A hazai összlakosság foglalkozás szerinti megoszlása (%)

- a) Nevezd meg azt a három külföldi országot, ahol a lakosság több mint 30 százaléka mezőgazdaságban dolgozott 1930-ban!
 .....
- b) A legfejlettebb 1930-ban az az ország, ahol a lakosság többsége nem a mezőgazdaságból élt. Melyik ez az ország?
 .....
- c) A lakosság hány százaléka élt hazánkban mezőgazdaságból 1930-ban?
 .....

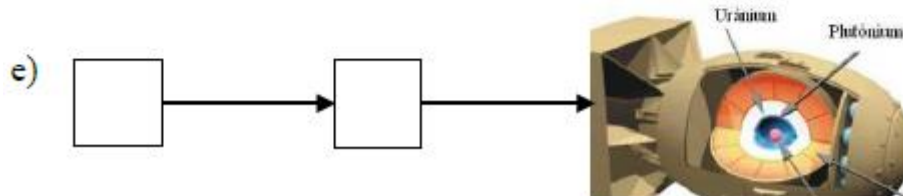
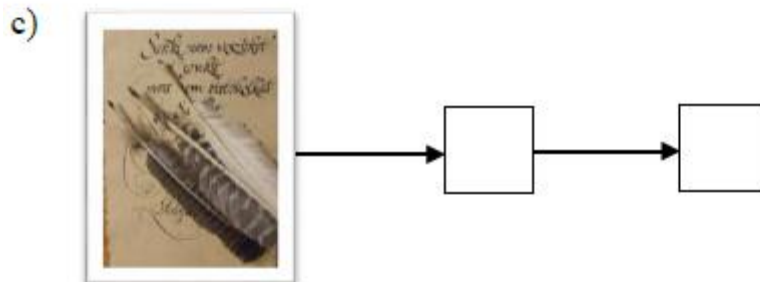
Igaz, vagy hamis? Írj megfelelő kezdőbetűt a diagramokkal kapcsolatos állítások után!

- d) Hazánkban az ábrázolt időszakban fejlődik az ipar. ....
- e) Hazánk gazdaságában az ipar és a kereskedelem a meghatározó. ....
- f) Amennyivel csökkent hazánkban a mezőgazdaságban foglalkoztatottak aránya, pontosan annyival nőtt az iparban foglalkoztatottak aránya. ....

7. A jelen a múlt jövője. Készíts az alábbiakból válogatva összetartozó fejlődési sorokat! Írd a betűket a megfelelő téglalapba!

- A) mobiltelefon / B) Stephenson gőzmozdonya / C) Suzuki S- modell /
 D) Nobel dinamitja E) Puskás Tivadar telefonközpontja /
 F) TGV szuperegyenes / G) Gutenberg nyomdagépe /
 H) villanyégő / I) Ford T-modell / J) kézigránát / K) lézernyomtató

a	
b	
c	
d	
e	
f	

Zrinszki János – Kinyó László: A történelmi tudás alkalmazása 8. évfolyamon: egy Vas megyei felmérés eredményei

8. Vizsgáld meg az időrendi sorokat! Tegyél soronként a megfelelő oszlopba „X”-et!

a	
b	
c	
d	
e	

Időrendi sor	Igaz	Hamis
a) Egyiptomi Birodalom>>Római Birodalom fénykora>>Iszlám terjedése>>Felvilágosodás kora>>I. világháború		
b) Görög városállamok kora>>II. ipari forradalom>> Polgári nemzetállamok létrejötte>>II. világháború>>Magyar kalandozások		
c) Árpád- ház uralkodása>> Vegyes házi királyok kora>> Török világ hazánkban>>Reformkor és szabadságharc>>Kiegyezés, a dualizmus, az Osztrák-Magyar Monarchia kora		
d) Népvándorlás, a Római Birodalom bukása>> Honfoglalás és államalapítás>>Angol és francia polgári forradalmak>>Magyarország három részre szakadása>>A sztálini és a náci diktatúrák		
e) Nagy földrajzi felfedezések>>I. ipari forradalom>> Horthy- korszak hazánkban>>II. világháború>> Gyarmatosítás kora		

9. Melyik iskolában melyik történelmi eseménysort kellene a legjobban ismerni? Írd a megfelelő betűt a megfelelő kép négyzetébe!

a	
b	
c	
d	

- A) római hódítás északon, Robin Hood története, amerikai polgárháború, napóleoni háborúk, Gandhi politikája, II. világháború
- B) római hódítás, keresztes háborúk, XIV. Lajos uralma, napóleoni háborúk, világháborúk
- C) római hódítás, arab hódítás, Don Quijote története, nagy felfedezések, polgárháború
- D) vikingek története, mongol hódítás, kommunizmus, sztálini diktatúra, világháborúk
- E) római - germán háborúk, keresztes háborúk, reformáció, II. ipari forradalom, polgári nemzetállamok létrejötte, világháborúk

Zrinszki János – Kinyó László: A történelmi tudás alkalmazása 8. évfolyamon: egy Vas megyei felmérés eredményei

10. Írj egy-egy nagybetűt válaszként a kisbetűs kérdésekhez!

a	
b	
c	
d	

- a) Mikor tartunk demokratikusnak egy államot a 19. sz-ban? .....
- b) Mikor tartunk polgárinak egy államot a 19.sz-ban? .....
- c) Mikor beszélhetünk középkori kormányzásról? .....
- d) Mikor tartunk középkorinak egy társadalmat? .....

- A) Ha a hatalmi ágak szét vannak választva, és időnkénti szabad választással dől el, hogy kinek a kezébe kerül a hatalom.
- B) Ha korlátlan a demokrácia és mindenki személyesen részt vehet a parlamenti törvényhozásban.
- C) Ha a kiváltságos rétegek hatalmi befolyása a döntő, a felemelkedés esélye minimális. Ha a születési jog, vagy a szerzett kiváltság a meghatározó.
- D) Ha az állam szorgalom, tehetség alapján „jutalmazza” polgárait, ha az államnak érdeke, hogy művelt, egészséges, vidám, törekvő állampolgárok lakják az országot.
- E) Ha a királyok egy személyben, vagy tanácsadói testületeik meghallgatásával döntenek. Ha a lakosság 80-90%-ának nincs beleszólása az ország ügyeibe.

11. Melyik esemény a sorsfordító esemény? Csoportonként egy betűt karikázz!

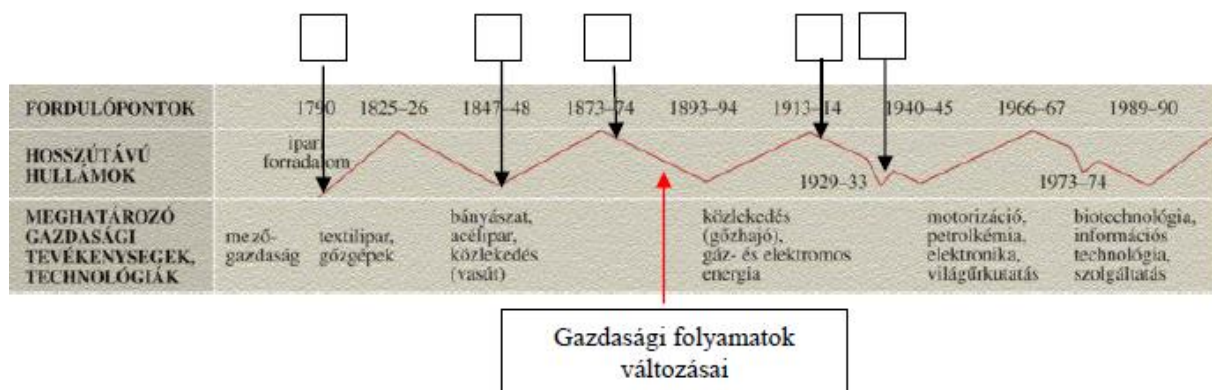
a	
b	
c	
d	

a) A) Jáki templom építése B) Honfoglalás és államalapítás C) Szent László törvényei D) Könyves Kálmán megszerzi Dalmáciát E) Az Árpád-ház kihalása	b) A) Nagy Lajos hadjáratai B) Zsigmond német-római császár lesz C) Hunyadi Mátyás hódításai D) Dózsa parasztháború E) Hazánk három részre szakadása
c) A) Eger török ostroma B) Bethlen Gábor hadjáratai C) Zrínyi Miklós halála D) Török kiűzése E) Rákóczi-szabadságharc	d) A) Mária Terézia és II. József rendeletei B) Széchenyi István tevékenysége C) Kossuth Lajos politizálása D) Trianoni béke E) Haynau rémuralma

12. A gazdaság állapotának mindig fontos hatása volt a történelmi eseményekre. Melyik történelmi eseményre ismersz rá az alábbi leírásokból? Segít az ábra! Írd a leírások betűjelét, a gazdasági folyamatokat bemutató ábra megfelelő négyzetébe!

a	
b	
c	
d	
e	

- a) A forradalmak – melyeket népek tavaszaként szoktak emlegetni és amelyek végigfutottak a 19.sz-i Európán-, igazi kiváltó oka egy gazdasági válság volt. Két éven át nagyon rossz volt a termés, emiatt mindenhol megemelkedett az élelmiszerek ára. Mindezt tetézte, hogy sok országban, -köztük hazánkban is- elavult politikai berendezés működött.
- b) Két válság határozható meg, amelyek különbözőképpen keletkeztek, de később összekapcsolódtak, és egymást erősítve segítették a nagy forradalom kirobbanását.
I. Gazdasági válság. Ezt erősítette a rossz termés, és az ezt követő rendkívül hideg tél, amely komoly éhínséget idézett elő.
II. Pénzügyi válság, amely átnőtt politikai válságba. A XVIII. századi háborúk igen megterhelték a francia államkasszát, óriásira duzzadt a hiány. A kormány az összeomlás szélére került. Kénytelen volt összehívni a rendi gyűlést.
- c) A nagy gazdasági világválság a megcsonkított és legyengített Németországot sújtotta legjobban Európában. A legnagyobb ipari visszaeséssel és munkanélküliséggel kellett szembenéznük a németeknek. Mivel a hagyományos politikai pártok már nem tudták megoldani a problémákat, helyettük új hangokat és arcokat akartak látni a kiábrándult tömegek. Ennek volt tulajdonítható, hogy a szélsőséges kommunista és a náci párt egyre népszerűbb lett a nagy válság idején.
- d) A nagy háború előtt szárnyalt a gazdaság. Új találmányok, mint a villanyégő, a belsőégésű motor, vagy a telefon könnyítették meg az emberek mindennapjait. Látszólag semmi nem utalt katonai konfliktusra. A nagyhatalmak azonban - köztük elsősorban a nemrég létrejött és gyorsan fejlődő Németország -, akár háború árán is növelni, vagy megerősíteni akarták hatalmi pozíciójukat. Így hamarosan két szembenálló tömb (antant és a központi hatalmak) alakult ki.

Zrinszki János – Kinyó László: A történelmi tudás alkalmazása 8. évfolyamon: egy Vas megyei felmérés eredményei

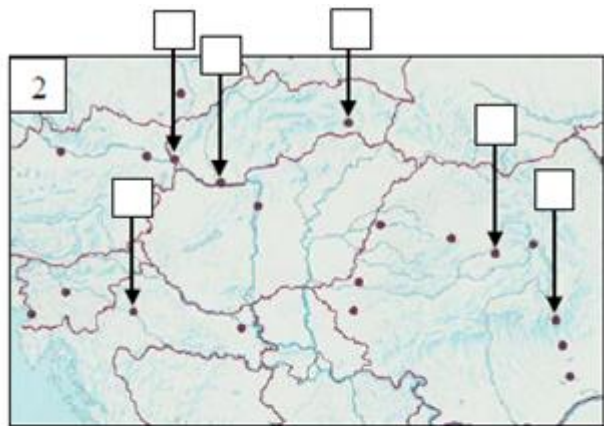
13. Térkép (Használd térképeidet!)

a	
b	
c	
d	
e	
f	
g	

Írd a 2. térkép megfelelő négyzetébe az alábbi betűket! Segít az 1. térkép!

a) = Kassa; b) = Kolozsvár; c) = Pozsony

- d) Rajzolj pontot a 2. térképre, Nándorfehérvár helyére!
- e) Satírozd be a 3. és a 4. térképen a Balkán-félszigetnek azt a félszigetét, ahol a híres görög katoná állam Spárta található!
- f) Jelöld ponttal a 3. és a 4. térképen Bizáncot, a későbbi Konstantinápolyt, vagyis a mai Isztambult!
- g) Melyik mai országba utazzak el repülővel, ha az ókori Karthágó romjait szeretném megtekinteni? .....

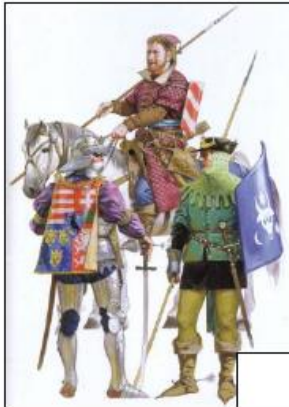
14. Állítsd számozással időrendi sorrendbe külön-külön a képsorokat, ill. a szövegeket! Mindig az 1-es legyen a legrégebbi!

a	
b	
c	

a)

b)

c)

	William gróf megborzongott a rémülettől, amikor arra gondolt, hogy esetleg az ő testét is szenteletlen földbe helyezhetik, kitéve az alvilág ördögeinek és szörnyeinek kényére, kedvére. Ő bizony sohasem fog összeveszni az ő püspökével!
	Hódított a színház és az éneklés. Aiszhülosz és Phrünikhosz tragédiái tömegeket vonzottak a színházakba, ahol nemesek és közrendűek, teljes jogú polgárok és idegenek, sőt néha még rabszolgák is egymás mellett foglaltak helyet és fordították elragadtatott, gyakran áhítatos figyelmüket azokra a művekre, melyek örökbecsűek lesznek.
	A kastélyban nem volt WC, hordozható árnyékszékét is csak a királyi családnak tartottak fenn. A számtalan inas és szolga természetesen ott könnyített magán, ahol tudott, folyosókon, sötét sarkokban. Versailles-ban mindezen okokból mindenki parfümöt használt, ruhán, párókán, kesztyűn.
	Ha meg akarjuk menteni az Egyesült Királyság negyvenmilliós lakosságát a gyilkos polgárháborútól, nekünk, gyarmatpolitikuskoknak, új földterületeket kell szereznünk, hogy letelepíthessük a fölös lakosságot, és új piacokat biztosítsunk azoknak az áruknak az elhelyezésére, amelyeket a gyárakban és bányákban termelnek.

1/B melléklet

Történelem – 8. évfolyam

Történelmi tudás alkalmazásának mérése

Javítási és kiértékelési útmutató

Minden helyes válasz 1 pontot ér, minden más esetben 0 pont adható!

1. feladat

- a) három
- b) Homo erectus
- c) 30.000, vagy harmincezer
- d) városok

2. feladat

- a) Újkor
- b) Középkor
- c) Egyik sem
- d) Mindkettő
- e) Újkor
- f) Középkor

3. feladat

a) Savariát	b) (történelmi) karnevál
c) győzött	d) harangszó
e) hűségesküt	f) száműzetést, a haza elhagyását, emigrációt (a két válasz sorrendje felcserélhető)

4. feladat

- a) a mondat mindkét fele igaz
- b) csak a mondat második fele igaz
- c) csak a mondat első fele igaz
- d) a mondat mindkét fele igaz
- e) a mondat egyik fele sem igaz

5. feladat

- a) Európa
- b) Ázsia
- c) Afrika
- d) Ausztrália
- e) Észak- Amerika

6. feladat

- a) Franciaország, Románia, Jugoszlávia (az item akkor adható, ha mindhárom és csak ez a három ország neve szerepel)
- b) Nagy-Britannia (Anglia nem fogadható el)
- c) 51,8

Zrinszki János – Kinyó László: A történelmi tudás alkalmazása 8. évfolyamon: egy Vas megyei felmérés eredményei

- d) I
- e) H
- f) H

7. feladat

- a) kép>>E>>A
- b) B>>kép>>F
- c) kép>>G>>K
- d) I>>kép>>C
- e) D>>J>>kép

8. feladat

- a) I
- b) H
- c) I
- d) H
- e) H

9. feladat

- a) E
- b) C
- c) A
- d) B

10. feladat

- a) A
- b) D
- c) E
- d) C

11. feladat

- a) B
- b) E
- c) D
- d) D

12. feladat

- a) beírása balról a második négyzetbe (1847-48)
- b) beírása balról az első négyzetbe (1789)
- c) beírása balról az ötödik négyzetbe (1929-33)
- d) beírása balról a negyedik négyzetbe (1913-14)

13. feladat

- a) beírása balról a negyedik négyzetbe
- b) beírása balról az ötödik négyzetbe
- c) beírása balról a második négyzetbe
- d) A Duna és a Száva összefolyásához pont rajzolása
- e) Peloponnészosz fsz. besatírozása mindkét térképen (az item csak akkor adható, ha mindkét félszigetet, és csak azt a kettő félszigetet satírozta be)
- f) Pont rajzolása a Márvány- és a Fekete-tenger kapcsolódásához. A térképtől függően 2-5 mm eltérés megengedett (az item csak akkor adható, ha mindkét térképen megfelelő helyre rajzolta a pontot).
- g) Tunézia

14. feladat

Az itemek csak akkor adhatók meg, ha hibátlanok a számsorok!

- a) balról jobbra haladva 3>>1>>4>>2
- b) balról jobbra haladva 2>>4>>1>>3
- c) fentről lefelé haladva 2>>1>>3>>4

2. melléklet

Történelem – 8. évfolyam
Történelmi tudás alkalmazásának mérése

TAXONÓMIA

TARTALOM	KÖVETELMÉNY	FELADATTÍPUS	FELADATOK
Ábraértelmezés	átalakítás	nyílt: rövid válasz: formula- szöveg	1.a,b,c,d
Szövegértelmezés	átalakítás	nyílt: rövid válasz: szöveg- szöveg	3. a,b,c,d,e,f
Diagram elemzés	értelmezés	nyílt: rövid szöveges válasz	6. a,b,c,d,e,f
Történelmi korok	ráismerés	zárt: csoportba sorolás	2. a,b,c,d,e,f
Technikai folyamatok	ráismerés	zárt: soralkotás	7. a,b,c,d,e
Események, történések, adatok időbeni viszonya	ráismerés	zárt: alternatív választás	8. a,b,c,d,e
Viselet,- életmód és gondolkodástörténet	ráismerés	zárt: soralkotás	14. a,b,c
Jellemző képek elhelyezése	felidézés	nyílt: rövid válasz kiegészítés kép- szöveg	5. a,b,c,d,e
Tájékozódás eltérő méretarányú és tartalmú térképeken	kivitelezés	nyílt: rövid válasz formula - formula	13. a,b,c,d,e,f,g
Történelmi tételek értelmezése	értelmezés	nyílt: relációanalízis	4. a,b,c,d, e
Történelmi alapfogalmak ismerete	ráismerés	zárt: feleletválasztás	10. a,b,c,d
Történelmi fordulópontok	ráismerés	zárt: feleletválasztás	11.a,b,c,d
Történelmi jelenségeket befolyásoló tényezők	ráismerés	zárt: feleletválasztás	12.a,b,c,d
Történelmi események azonosítása, szelektálása.	ráismerés	zárt: feleletválasztás	9.a,b,c,d,

ABSTRACT

Zrinszki, János – Kinyó, László

The application of historical knowledge in the 8th grade: the results of a survey in Vas County

Our study relates to the traditions of evaluation and assessment in the subject of history. We examined the historical knowledge of eighth-grade students based on curriculum standards as well as background factors influencing their knowledge. The examination was conducted with the involvement of nine groups of students in schools in the Vas County teaching district during the 2015-2016 academic year. Primarily we looked for the answer to what kind of historical knowledge students have after four years of studying history.

The organizational structure of our study follows the usual traditions of interpretation of the results of empirical pedagogical research. In a review of professional literature, we first discuss the particularities of historical knowledge, comparing them with the characteristics of knowledge of the natural sciences. Then we review the skills and abilities that can be formed and developed as contained in the core as well as framework curricula. When presenting the results of the subject evaluation, we analyze the solutions to the test problems as well as the results of the sample-level analysis. We touch on the average results of the individual schools and examine whether special education needs students and those with social, learning and behavioral difficulties influence the results of some classes. In our analysis of background variables, we summarize the influencing roles of attitudes toward the subject, semester grades, grade point average and the results of girls and boys.

JEGYZETEK

- ¹ KINYÓ László – MOLNÁR Edit Katalin (2012): Történelem és társadalomismeret, állampolgári kompetenciák. In.: Csapó Benő (szerk.): *Mérlegen a magyar iskola*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest. 289–326.
- ² CSAPÓ Benő (2002a, szerk.): *Az iskolai műveltség*. Osiris Kiadó, Budapest.
- ³ CSAPÓ (2002a)
- ⁴ SÁVOLY Mária (2010): Történelemtanítás és/vagy történelemoktatás? (Halaszthatatlan szemléletváltás). *Történelemtanítás, Új folyam I. évf. 1. sz.*
<http://www.folyoirat.tortenelemtanitas.hu/2010/02/savoly-maria-tortenelemtanitas-esvagy-tortenelemoktatas-halaszthatatlan-szemleletvaltas/>
(Utolsó megtekintés: 2015. október 14.)
- ⁵ DÁRDAI Ágnes – DÉVÉNYI Anna (2011): A történelemtudománytól a történelemtanításig: problémák, kapcsolatok, kihívások - Beszámoló a Nemzetközi Történelemdidaktikai Társaság éves konferenciájáról és közgyűléséről. *Történelemtanítás, Új folyam II. évf. 4. sz.*
http://epa.oszk.hu/01900/01954/00008/pdf/EPA01954_tortenelemtanitas_02_04_09_Dardai_Devenyi.pdf
(Utolsó megtekintés: 2017. szeptember 20.)
- ⁶ DÁRDAI Ágnes (2010): *Történelemtanítás Magyarországon a XXI. század elején* (Helyzetkép és perspektíva). *Történelemtanítás, Új folyam I. évf. 1. sz.*
<http://www.folyoirat.tortenelemtanitas.hu/2010/02/fischerne-dardai-agnes-tortenelemtanitas-magyarorszagon-a-xi-szazad-elejen-helyzetkep-es-perspektiva/>
(Utolsó megtekintés: 2016. június 5.)
- ⁷ DÁRDAI Ágnes (2006): A történelmi készségeket mérő tudásfelmérés tapasztalatai Baranya megyében. In: F. Dárdai Ágnes: *Történelmi megismerés – történelmi gondolkodás I. kötet*. Magyar Történelmi Társulat Tanári Tagozata – ELTE BTK, Budapest, 2006. 84-115.
<http://lib.pte.hu/sites/docs/polc/documents/F-Dardai-Agnes-Tortnelmi-megismeres-tortenelmi-gondolkodas-i-ii-ELTE-BTK-Pecs-2006/html/index.html>

Zrinszki János – Kinyó László: A történelmi tudás alkalmazása 8. évfolyamon: egy Vas megyei felmérés eredményei

- (Utolsó megtekintés: 2016. október 3.);
KAPOSI József (2015): A fejlesztő- és képességfejlesztő feladatok a történelmi gondolkodás kialakításában. U.ó: *Válogatott tanulmányok II. köt. (Tanterv, történelem, módszertan)*. Szaktudás Kiadó Ház Zrt., Budapest, 27-66.; KOJANITZ László (2013): A történelmi gondolkodás fejlesztése. *Iskolakultúra*, 23. évf. 2. sz. 28-48.; KRATOCHVÍL, Viliam (2014): A történelemtanári kulcskompetenciák kialakításáról – avagy a metaforája. [http://lib.pte.hu/sites/docs/polc/documents/Csoka-Schmelczer-Szeberenyi-Pedagogia-oktatas-konyvtar-Pecs-PTEEKTK-2014-203-214.pdf](http://lib.pte.hu/sites/docs/polc/documents/Csoka-Schmelczer-Szeberenyi-Pedagogia-oktatas-konyvtar-Pecs-PTEEKTK-2014/pdf/Csoka-Schmelczer-Szeberenyi-Pedagogia-oktatas-konyvtar-Pecs-PTEEKTK-2014-203-214.pdf)
- (Utolsó megtekintés: 2016. február 3.)
- ⁸ GYERTYÁNFY András (2014): Gondolatok történelemtanításunk helyzetéről. *Történelemtanítás, Új folyam V. évf.* 2-4. sz. <http://www.folyoirat.tortenelemtanitas.hu/2014/12/gyertyanfy-andras-gondolatok-tortenelemtanitasunk-helyzeterol-05-02-03/>
- (Utolsó megtekintés: 2016. szeptember 15.)
- ⁹ KINYÓ László (2005): A narratív készség fejlődése és szerepe a történelemtanításban. *Magyar Pedagógia*, 105. évf. 2. sz. 109-126.; DÁRDAI (2010)
- ¹⁰ RAVASZNÉ Mitzki Erzsébet (2012): Történelmi tájékozódás időben (Egy mérésorozat eredményei és tanulságai). *Történelemtanítás, Új folyam III. évf.* 2-4. sz. <http://www.folyoirat.tortenelemtanitas.hu/2013/01/ravaszne-mitzki-erzsebet-tortnelmi-tajekozodas-idoben-egy-meresorozat-eredmenyei-es-tanulsagai-03-02-05/>
- (Utolsó megtekintés: 2016. február 18.); GYERTYÁNFY (2014); KINYÓ (2005); KOJANITZ László (2014): A kerettanterv változásai – a történetmesélésétől a reflektív történelemszemléletig. *Történelemtanítás, Új folyam V. évf.* 1. sz. <http://www.folyoirat.tortenelemtanitas.hu/2014/04/kojanitz-laszlo-a-kerettanterv-valtozasai---a-tortnetmeseseletol-a-reflektiv-tortenelemszemleletig-05-01-02/>
- (Utolsó megtekintés: 2016. február 3.); DÁRDAI (2006)
- ¹¹ Részletesebben lásd: SZEBENYI Péter (1991): Történelemmetodikai kutatások a kelet-európai országokban (1945–1989). *Magyar Pedagógia*, 91. évf. 1. sz. 19-24.
- ¹² CSAPÓ (2002a) 135. o.)
- ¹³ DÁRDAI (2010)
- ¹⁴ CSAPÓ (2002a)
- ¹⁵ KOJANITZ (2013)
- ¹⁶ KOJANITZ (2014)
- ¹⁷ KAPOSI (2015)
- ¹⁸ GÖNCZÖL Enikő (2014): A *történelmi tudás hálózata*. Történelemtanárok Egylete, <http://www.tte.hu/toertenelemtanitas/toertenelemtanitas-a-gyakorlatban/7914-goenczoel-enik-a-toertnelmi-tudas-halozata>
- (Utolsó megtekintés: 2016. június 9.)
- ¹⁹ KINYÓ László – BARASSEVICH Tamás (2010): A társadalomtudományi műveltség fejlődésének befolyásoló tényezői és a fejlesztés megalapozása kisiskoláskorban. *Új Pedagógiai Szemle*, 60. évf. 1-2. sz. 32–54.
- ²⁰ KINYÓ – BARASSEVICH (2010); TÓTH László (2007): *Kritikai olvasás, kritikai gondolkodás*. Pedellus, Debrecen; *Sam Wineburg* (idézi: KOJANITZ /2013/ 46.)
- ²¹ WINEBURG, S. (2007): Unnatural and essential: the nature of historical thinking. *Teaching History*, 129. sz. Idézi: KOJANITZ (2013) 30.
- ²² KÖZNEVELÉSI TÖRVÉNY (2011) „1.§ /1/) A törvény célja olyan köznevelési rendszer megalkotása, amely elősegíti a gyermekek, fiatalok harmonikus lelki, testi és értelmi fejlődését, készségeik, képességeik, ismereteik, jártasságaik, érzelmi és akarati tulajdonságaik, műveltségük életkori sajátosságaiknak megfelelő, tudatos fejlesztése révén, és ezáltal erkölcsös, önálló életvitelre és céljaik elérésére, a magánérdeket a köz érdekeivel összeegyeztetni képes embereket, felelős állampolgárokat nevel. Kiemelt célja a nevelés-oktatás eszközeivel a társadalmi leszakadás megakadályozása és a tehetség gondozás.” *Magyar Közlöny* 67. évf. 162. sz. 39622.
- ²³ Ld. DÁRDAI (2006)
- ²⁴ SÁVOLY (2010); VAJDA Barnabás (2009): *Bevezetés a történelemdidaktikába és a történelemmetodikába*. Selye János Egyetem, Komárom. A történelmi képességekről részletes áttekintést nyújt KAPOSI (2015) 27-66. és VAJDA (2009) 54-64. munkája.
- ²⁵ SÁVOLY (2010)
- ²⁶ KATONA András – SALLAI József (2002): *A történelem tanítása*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest; VAJDA (2009)
- ²⁷ KOJANITZ (2014)
- ²⁸ KOJANITZ (2014)
- ²⁹ GÖNCZÖL (2014); KATONA – SALLAI (2002; VAJDA (2009)
- ³⁰ KRATOCHVÍL (2014)
- ³¹ KATONA – SALLAI (2002) 121.
- ³² KATONA – SALLAI (2002)
- ³³ SZÁRAY Miklós (2010): A térkép szerepe és elemzése a történelemórán. *Történelemtanítás, Új folyam I. évf.* 2. sz.

Zrinszki János – Kinyó László: A történelmi tudás alkalmazása 8. évfolyamon: egy Vas megyei felmérés eredményei

---

<http://www.folyoirat.tortenelemtanitas.hu/2010/05/szaray-miklos-a-terkep-szerepe-es-elemzese-a-tortenelemoran/>

(Utolsó megtekintés: 2016. július 4.)

³⁴ VAJDA (2009)

³⁵ GÖNCZÖL (2014)

³⁶ GÖNCZÖL (2014); KAPOSÍ (2015)

³⁷ KOJANITZ (2013)

³⁸ EPERJESSY Géza – SZEBENYI Péter (1976): *A tanulók történelmi fogalmainak fejlődése*. Tankönyvkiadó, Budapest.

³⁹ SZEBENYI (1991)

⁴⁰ L. CSEPELA Jánosné (2010): A szám is számít (Történelmi információk szerzése és feldolgozása táblázatokból, diagramokból). *Történelemtanítás, Új folyam I. évf. 1. sz.*

<http://www.folyoirat.tortenelemtanitas.hu/2010/02/csepela-janosne-a-szam-is-szamit-tortnelmi-informaciok-szerzese-es-feldolgozasa-tablazatokbol-diagramokbol/>

(Utolsó megtekintés: 2015. november 28.)

⁴¹ Részletesebben lásd: PINTÉR Henriett (2015): A tudás reprezentációjának vizsgálata a SOLO taxonómia alkalmazásával. *Magyar Pedagógia, 115. évf. 1. sz. 19–45.*

⁴² KERETTANterV (2008)

⁴³ KAPOSÍ (2015)

⁴⁴ KOJANITZ (2014)

⁴⁵ KERETTANterV (2008) 31.

⁴⁶ CSAPÓ Benő (2002b, szerk.): *Az iskolai tudás*. Osiris Kiadó, Budapest.

⁴⁷ KOJANITZ (2014) 6.

⁴⁸ KERETTANterV (2008) 6.

⁴⁹ KERETTANterV (2013) 2., 17.

⁵⁰ KERETTANterV (2013) 3. o.; KERETTANterV (2008) 16.

⁵¹ KERETTANterV (2008) 7., 16.

⁵² GÖNCZÖL (2014)

⁵³ CSAPÓ, (2002a)

⁵⁴ CSAPÓ (2002a) 309.